

ՀՏՁՀ «Ջրային տնտեսության ծրագրերի
իրականացման մասնաձյուղ»

ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՄԱՆ
ԾՐԱԳԻՐ

Լուս 2

«Կոտայք, Գեղարքունիք, Շիրակ, Թալին, Եղեգնաձոր և
Սյունիք ՋՕԸ-երի սպասարկման տարածքների ոռոգման
համակարգերի վերականգնման նախագծում և
հեղինակային հսկողություն»

Պայմանագիր № ISMP/CQS/SW – 21/002

Գեղարքունիքի մարզի Ծովինար համայնքի
Մեծ առու ջրանցքի վերակառուցում

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության
նախնական գնահատման հայտ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ	3
2. ԻՐԱՎԱԿԱՆ և ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐ	4
2.1. Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատմանն ու կառավարմանն առնչվող ՀՀ օրենսդրություն	4
2.2. Միջազգային համաձայնագրեր	10
3. ՆԱԽՏԵՍՎՈՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ	11
3.1. Տեղադիրքը	11
3.2. Կլիմայական պայմանները	11
3.3. Օդային ավազան	15
3.4. Ջրային ռեսուրսներ	15
3.5. Հողածածկ	16
3.6. Կենսաբազմազանություն	24
3.7. Սոցիալական պայմանները	27
3.8. Պատմամշակութային հուշարձաններ	28
4. ՆԱԽՏԵՍՎՈՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ.....	28
4.2.1. Շինարարության կազմակերպման համառոտ նկարագիր	31
<i>Շինարարության տևողությունը</i>	34
5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ԲԱՑԱՌՄԱՆԸ, ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ ՈՒ ՓՈԽՀԱՏՈՒՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ	37
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1. Բնապահպանական կառավարման պլան (ԲԿՊ)	40
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. Բնապահպանական մոնիթորինգի պլան	48
ՀԱՎԵԼՎԱԾ 3. Համայնքի գրությունը	51
Հավելված 4. Հանրային քննարկումներ	52

1. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

Սույն նախնական գնահատման հայտը կազմված է «Կոտայք, Գեղարքունիք, Շիրակ, Թալին, Եղեգնաձոր և Սյունիք ՋՕԸ-երի սպասարկման տարածքների ոռոգման համակարգերի վերականգնման նախագծում և հեղինակային հսկողություն» ծրագրով նախատեսված ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ծովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցքի վերակառուցման աշխատանքների համար: Հսկողության աշխատանքների իրականացնող և սույն հայտի ձեռնարկող է հանդիսանում «ՀԳՇՆ» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերությունը:

Ծրագիրն իրականացվում է «Ոռոգման համակարգերի արդիականացման ծրագրի» (ՈՀԱԾ՝ «Ծրագիր») շրջանակներում Եվրասիական բանկի կողմից կառավարվող Կայունացման և զարգացման եվրասիական հիմնադրամի (ԿՁԵՀ) կողմից տրամադրած ֆինանսավորմամբ: ՈՀԱԾ-ի նպատակն է՝ Հայաստանի ոռոգման ենթակառուցվածքների արդիականացումը և արդյունավետության բարձրացումը՝ կատարելով որոշ մայր և երկրորդ կարգի ջրանցքների վերականգնում, կրճատելով շահագործման և պահպանման ծախսերը, կրճատելով ոռոգման ջրի կորուստները, բարձրացնելով ջրօգտագործողների ընկերությունների (ՋՕԸ-ներ) աշխատանքի արդյունավետությունը:

Ծրագրի շինարարական աշխատանքների բյուջեի իրական վիճակի վերլուծությունը ցույց է տվել վարկային միջոցների արդյունավետ օգտագործում, ինչի շնորհիվ որոշվել է Ծրագրում ներառել ոռոգման համակարգերի վերականգնման լրացուցիչ նոր օբյեկտներ:

Սույն Ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել նախագծում և հեղինակային հսկողություն 6 ՋՕԸ-ների 15 ոռոգման օբյեկտների համար: Սույն ենթածրագիրը «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքի (21 հունիսի, 2014) հոդված 14-ի կետ 6-ի համաձայն, ենթակա է շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության (300մմ-ից ավելի տրամագծով խողովակների կիրառում, որոնց երկարությունը 1 կմ-ից ավել է):

Ըստ շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության աստիճանի, նախատեսվող գործունեությունը դասակարգվում է «Գ» կատեգորիայի, որի համար պահանջվում է Նախնական գնահատման հայտի (ՆԳՀ) պատրաստում, որի համար բնապահպանական փորձքննության գործընթացը կազմակերպվելու է մեկ փուլով՝ նախնական գնահատման հայտի հիման վրա «Ջրային կոմիտեն» (ՋԿ)

պատասխանատու կլինի ՈՀԱԾ-ի ընդհանուր ղեկավարության, իսկ «Հայաստանի տարածքային զարգացման հիմնադրամը» («ՀՏԶՀ») «ՀՏԶՀ «Զրային տնտեսության ծրագրերի իրականացման մասնաճյուղի» (ՀՏԶՀ «ԶՏԻՄ») միջոցով՝ ծրագրի իրականացման համար:

2. ԻՐԱՎԱԿԱՆ և ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐ

2.1. Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատմանն ու կառավարմանն առնչվող ՀՀ օրենսդրություն

Շրջակա միջավայրի խնդիրները կարգավորվում են ՀՀ սահմանադրությամբ, Հայաստանի Հանրապետության մասնակցությամբ միջազգային պայմանագրերով, ոլորտային օրենսգրքերով, օրենքներով և դրանից բխող ենթաօրենսդրական ակտերով:

«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքով

1995թ. ընդունվեց ՀՀ Սահմանադրությունը, որի 10-րդ հոդվածը սահմանում է պետության պատասխանատվությունը շրջակա միջավայրի պահպանության և վերարտադրության, բնական պաշարների բնական օգտագործման վերաբերյալ:

Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման համակարգը ՀՀ-ում կառավարվում է «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքով (2014թ.): Սույն օրենքը կարգավորում է ՀՀ-ում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության պետական փորձաքննության ոլորտի հասարակական հարաբերությունները:

Շրջակա միջավայրի պահպանությունն ու բնական ռեսուրսների օգտագործումը կարգավորող գործող օրենսդրական դաշտը ներառում է նաև բազմաթիվ իրավական ակտեր: ՀՀ Կառավարության որոշումները բնապահպանական օրենքների գործողության հիմնական իրավական լծակներն են: Ոլորտը կարգավորվում է նաև ՀՀ նախագահի, վարչապետի և նախարարների որոշումներով և հրամաններով:

Աղյուսակ 2.1-ում հակիրճ ներկայացվում են այն օրենքների հիմնադրույթները, որոնք առնչվում են ոռոգման համակարգերի վերականգնման ծրագրի հետ:

Սույն հաշվետվությունը մշակվել է ՀՀ համապատասխան օրենսդրության ու նորմատիվային ակտերի (աղյուսակ 2.1), ինչպես նաև միջազգային համաձայնագրերով ստանձնած ՀՀ պարտավորությունների (աղյուսակ 2.2)

համաձայն: Հաշվետվության մեջ հաշվի են առնվել նաև շինարարական ոլորտը կարգավորող մի շարք օրենքներ և ենթաօրենսդրական ակտեր, որոնք սահմանում են շինարարական նորմերն ու չափանիշները (СНП-եր), ինչպես նաև «Պետության և հասարակության կարիքների համար սեփականության օտարման մասին» ՀՀ օրենքը (2006թ.):

Սույն հաշվետվության գնահատման աշխատանքներն իրականացվել են հիմնվելով «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքի (21 հունիսի, 2014) համապատասխան դրույթների վրա: Վերջինիս համաձայն նախատեսվող գործունեությունը դասակարգվել է որպես «Գ» կատեգորիայի գործունեության տեսակ՝ փորձաքննության նախնական փուլին ներկայացվող շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության նախնական գնահատման հայտի պահանջներին համապատասխան, ըստ որի փորձաքննությունն իրականացվում է մեկ /նախնական/փուլով:

Շրջակա միջավայրի պահպանության վերաբերյալ այլ օրենքների դրույթներ ևս հաշվի են առնվել սույն հաշվետվության գնահատման ժամանակ: Դրանք առնչվում են բնապահպանական հատուկ պահպանվող տարածքներին, մթնոլորտային օդի պահպանությանը, մշակութային և պատմության հուշարձաններին, բուսական և կենդանական աշխարհին, ջրային ռեսուրսների պահպանությանը, թափոնների կառավարմանը, աշխատողների աշխատանքային անվտանգության և սանիտարահիգիենիկ պայմանների ապահովմանը:

Նախատեսվող աշխատանքների իրականացման ընթացքում առաջացող հնարավոր ազդեցությունները կկանխարգելվեն և/կամ կնվազեցվեն շրջակա միջավայրի ազդեցությունը մեղմացնող միջոցառումների ժամանակին և ճիշտ իրականացման արդյունքում, որոնք հետագայում մանրամասն ներկայացված են ՇՄԿՊ-ում:

Նախնական գնահատման հաշվետվությունը ներառում է ծրագրի իրականացման տարբեր փուլերում (շինարարություն, շահագործում) հնարավոր ազդեցությունները շրջակա միջավայրի, ինչպես նաև բնակչության տարբեր խավերի վրա:

Աղյուսակ 2.1. Հայաստանի Հանրապետության շրջակա միջավայրի պահպանության ոլորտի օրենսդրություն

No.	Անվանում	Կարգավորման ոլորտը
1.	«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքը (2014)	«Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքը բաղկացած է ՀՀ-ում տարբեր բնույթի ծրագրերի և գործունեությունների համար ՇՄԱԳ-ի գործընթացի հիմնական քայլերից: Օրենքով սահմանվում են ընդհանուր իրավական, տնտեսական և կազմակերպական սկզբունքներ, որոնք նախատեսված են տարբեր ծրագրերի և ճյուղային զարգացման “հայեցակարգերի” պարտադիր անցկացվող ՇՄԱԳ-ի իրականացման և փորձագիտական եզրակացության տրման համար: Օրենքի 14-րդ հոդվածով սահմանվում են շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության և շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության ենթակա նախատեսվող գործունեության տեսակներն՝ ըստ բնագավառների, որոնք դասակարգվում են երեք կատեգորիայի՝ «Ա», «Բ», «Գ», ըստ շրջակա միջավայրի վրա նվազող ազդեցության աստիճանի: Որևէ տարածքի «հատուկ կարգավիճակը» նույնպես շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության ուսումնասիրության անհրաժեշտություն է առաջացնում: Օրենքը հստակեցնում է ծանուցման, փաստաթղթավորման, հանրային խորհրդատվությունների և բողոքարկման ընթացակարգերը:
2.	«Բնության հատուկ պահպանվող արածքների մասին» ՀՀ օրենք (2006)	Սահմանում է հատուկ պահպանվող տարածքները, ինչպես նաև դրանց կառավարման ընթացակարգերը: Նախատեսում է հատուկ տարածքների որոշման և դրանք ղեկավարելու գործընթացները: Առանձնացվում է ՀՀ Պահպանվող հողատարածքների չորս տեսակ՝ պետական արգելոցներ, պետական պահուստավորման հողեր, ազգային պարկեր, բնական հուշարձաններ:
3.	«Պատմության և մշակույթի անշարժ հուշարձանների ու պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման մասին» ՀՀ օրենք (1998)	Իրավական և քաղաքականության հիմքեր է ստեղծում ՀՀ տարածքում պատմամշակութային անշարժ հուշարձանների, պատմական միջավայրի պահպանության և օգտագործման համար ու կանոնակարգում է պահպանության և օգտագործման իրավահարաբերությունները: Օրենքի 15-րդ հոդվածը ներկայացնում է հուշարձանների բացահայտման և պետական գրանցման ընթացակարգերը, դրանց շուրջ պահպանման գոտիների գնահատման և պատմամշակութային արգելոցների ստեղծման ընթացակարգերը: 22-րդ հոդվածը պահանջում է նախքան հուշարձաններ պարունակող հողատարածքներում շինարարական, գյուղատնտեսական և այլ տիպի գործունեություն իրականացնելը ստանալ լիազորված մարմնի (Պատմական և մշակութային հուշարձանների պահպանության գործակալություն) հավանությունը:
4.	ՀՀ օրենք «Բուսական աշխարհի մասին» (1999), ՀՀ օրենք «Կենդանական աշխարհի մասին»(2000)	Հիմնականպես բուսական/կենդանական աշխարհի և կենսաբազմազանության պահպանության ապահովումն է, սահմանվում է ՀՀ բույսերի և կենդանիների պահպանության, պաշտպանության, օգտագործման, վերարտադրության և կառավարման, ինչպես նաև կենսաբազմազանության վրա մարդկանց գործունեության ազդեցությունը կարգավորելու քաղաքականություն, սահմանում է նաև տեսակների՝ մասնավորապես էնդեմիկ և վտանգված տեսակների, մոնիթորինգի և գնահատման ընթացակարգերը:
5.	«Մթնոլորտային	Այս օրենքը կարգավորում է արտանետման թույլտվությունները և սահմանում է մթնոլորտային օդի աղտոտման սահմանային թույլատրելի կոնցենտրացիաները: Աշխատավայրերում, բնակելի և հասարակական վայրերում, բնակարանային տնտեսության վայրերում, ինչպես նաև շինարարական հրապարակներում աղմուկի թույլատրելի սահմանարկերի նորմերը սահմանվում են ենթաօրենսդրական ակտով:
6.	«ՀՀ հողային օրենսգիրք» (2001)	սահմանում է պետական, այդ թվում՝ տարբեր նպատակային նշանակության (գյուղատնտեսական, շինարարական,

No.	Անվանում	Կարգավորման ոլորտը
		<p>արդյունաբերական և այլ նպատակներով) հողերի օգտագործման դրույթները, ներառյալ էներգետիկայի, ջրային տնտեսության (ջրամատակարարում, ջրահեռացում, պոմպակայաններ, ջրամբարներ և այլն) և այլ նպատակներով հատկացվող հողերի օգտագործման հիմնադրույթները:</p> <p>Օրենսգիրքը սահմանում է հատուկ պահպանվող հողատարածքները, ինչպես նաև անտառածածկ, ջրածածկ և պահուստային հողերը: Այն նաև սահմանում է հողերի պահպանությանն ուղղված միջոցառումները, ինչպես նաև հողի նկատմամբ պետական մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների և քաղաքացիների ունեցած իրավունքները:</p> <p>Ջրային հողեր են համարվում ջրային օբյեկտներով՝ գետերով, բնական և արհեստական ջրամբարներով, լճերով զբաղեցված, ինչպես նաև ջրային օբյեկտների օգտագործման և պահպանության համար անհրաժեշտ հիդրոտեխնիկական, ջրատնտեսային և այլ օբյեկտների համար առանձնացված տարածքները:</p>
7.	«Հողօգտագործման	<p>նախատեսում է ՀՀ հողերի պահպանության և արդյունավետ օգտագործման խնդիրներն ու ձևերը, սահմանում է հողային օրենսդրության և կառույցների նկատմամբ վերահսկողություն, հողերի օգտագործումն ու պահպանությունը հսկող մարմինների իրավունքներն ու պարտականությունները: Օրենքի գործողությունը տարածվում է ՀՀ Հողային Ֆոնդի բոլոր հողերի վրա՝ անկախ նպատակից, սեփականության ձևից և/կամ օգտագործման իրավունքից:</p>
8.	«Ընդերքի մասին ՀՀ օրենսգիրք»(2011)	<p>ի թիվս այլ հարցերի, սահմանում է հանքային ռեսուրսների և ստորգետնյա ջրերի օգտագործման և պահպանության հիմնական դրույթները, ներառյալ՝ ստորգետնյա ջրային ռեսուրսների սանիտարական պահպանության գոտիները:</p>
9.	«ՀՀ ջրային օրենսգիրք» (2002)	<p>հիմնական նպատակն է երկրի ջրային ռեսուրսների պահպանության, ջրային ռեսուրսների արդյունավետ կառավարման միջոցով քաղաքացիների և տնտեսության կարիքների բավարարման և ապագա սերունդների համար ջրային ռեսուրսների պահպանման համար իրավական հիմքերի ապահովումը: Անդրադառնում է հետևյալ առանցքային խնդիրներին՝ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների և հասարակության պարտավորությունների սահմանում, ջրի ազգային քաղաքականության և ջրի ազգային ծրագրի մշակում, պետական ջրային կադաստրի և մոնիթորինգի համակարգի ստեղծում, հանրության համար համապատասխան տեղեկատվության մատչելիության ապահովում, ջրային ռեսուրսների և ջրային համակարգերի օգտագործման թույլտվություն տրամադրող համակարգերի ստեղծում, անդրսահմանային ջրային ռեսուրսների օգտագործում, ջրի որակի չափանիշների սահմանում, հիդրոլոգիական կառուցվածքների շահագործման անվտանգության խնդիրներ, ջրային ռեսուրսների պահպանություն և պետական վերահսկողություն:</p> <p>2002 թ. Ջրային օրենսգրքի ընդունումը մի շարք կանոնակարգերի և ընթացակարգերի ընդունման անհրաժեշտություն առաջացրեց, այդ թվում՝ թույլտվությունների տրամադրման ընթացակարգեր, սանիտարական ելքեր, ցամաքորդային ջրի օգտագործում, ջրային ռեսուրսների այլընտրանքային հաշվառում, անդրսահմանային ջրային ռեսուրսների վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիություն, ձկնաբուծության նպատակներով ջրօգտագործում, ստորգետնյա ջրային ռեսուրսների պահպանություն, պետական ջրային կադաստրում փաստաթղթերի գրանցում, հանրության տեղեկացվածություն և Ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալության կողմից մշակված փաստաթղթերի հրապարակում, ինչպես նաև ջրային ոլորտին և բնապահպանական խնդիրներին առնչվող այլ ուղեցույցներ և նորմատիվ փաստաթղթեր:</p>

No.	Անվանում	Կարգավորման ոլորտը
10.	«Թափոնների մասին» ՀՀ օրենք(2004)	սահմանում է թափոնների հավաքման, փոխադրման, պահման, մշակման, օգտահանման, ինչպես նաև շրջակա միջավայրի և մարդու առողջության վրա թափոններից առաջացող բացասական ազդեցությունների կանխարգելման հետ կապված իրավական եւ տնտեսական հիմքերը: Օրենքով սահմանում են նաև ոլորտի պետական լիազորված մարմինների իրավասությունները:
11.	ՀՀ օրենք «Ջրի ազգային քաղաքականության հիմնադրությունների մասին» (2005)	սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության ջրային ռեսուրսների և ջրային համակարգերի պահպանության, ռազմավարական կառավարման և օգտագործման երկարաժամկետ զարգացման հայեցակարգը: Այն հստակեցնում է երկրի ջրային ոլորտի համապարփակ կառավարման և պլանավորման առանցքային սկզբունքները՝ սահմանելով առաջնահերթ խնդիրներն ու մոտեցումները:
12.	ՀՀ օրենք «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» (2005)	կարգավորում է Հայաստանի Հանրապետությունում բնապահպանական օրենսդրության իրականացման նկատմամբ վերահսկողության կազմակերպման ու իրականացման հետ կապված հարցերը և սահմանում ՀՀ բնապահպանական օրենսդրության նորմերի իրականացման նկատմամբ վերահսկողության առանձնահատկությունների, համապատասխան ընթացակարգերի, պայմանների, դրանց հետ կապված հարաբերությունների, ինչպես նաև բնապահպանական վերահսկողության իրավական և տնտեսական հիմքերը:
13.	«ՀՀ Անտառային օրենսգիրք»(2005)	Կարգավորում է անտառների պահպանությունը, պաշտպանությունն ու կառավարումը:
	«Մթնոլորտային օդի պահպանման մասին» ՀՀ օրենքը (1994թ. Հոկտեմբերի 11, ՀՕ-121)	«Մթնոլորտային օդի պահպանման մասին» ՀՀ օրենքը (1994թ. Հոկտեմբերի 11, ՀՕ-121) կարգավորում է մթնոլորտային օդի մաքրության ապահովման, մթնոլորտային օդի վրա վնասակար ներգործությունների նվազեցման ու կանխման բնագավառում հասարակական հարաբերությունների հարցերը: Մթնոլորտային օդի վրա վնասակար ներգործությունների պետական հաշվառման, ինչպես նաև մթնոլորտային օդն աղտոտող նյութերի սահմանային թույլատրելի արտանետումների նորմատիվների մշակման և հաստատման վերաբերյալ հարցերը կարգավորվում են օրենքից բխող ենթաօրենսդրական ակտերով՝ Կառավարության 22.04.1999 թվականի N259 և 27.12.2012 թվականի N1673-Ն որոշումներով»,
14	Արտակարգ իրավիճակների իրավական ակտեր	Կառավարության 2012թ. փետրվարի 9-ի N 138 որոշման N 2 հավելված, Կառավարության 2012թ. հոկտեմբերի 25-ի N 1351-Ն որոշում

<p>15. ՀՀ օրենք «Ջրի ազգային ծրագրի մասին» (2006)</p>	<p>հիմնական նպատակն է սահմանել Ջրային օրենսգրքով, Ջրի ազգային քաղաքականությամբ և Ծրագրով սահմանված հիմնական նպատակներին և խնդիրներին հասնելու համար նախատեսված կարճաժամկետ (մինչև 2010), միջնաժամկետ (2010-2015) և երկարաժամկետ (2015-2021) միջոցառումները: Օրենքը նախատեսում է հետևյալ առանցքային միջոցառումների իրականացումը.</p> <ul style="list-style-type: none"> - միջոցառումների մշակում, որոնց նպատակն է ազգային ջրային պաշարի, ռազմավարական ջրային պաշարի, օգտագործելի ջրային ռեսուրսների սահմանումը և ազգային ջրային պաշարի ավելացումն ու պահպանությունը, ջրային համակարգերի դասակարգումը, պետական նշանակության ջրային համակարգերի չափանիշների սահմանումը, - ջրի պահանջարկի և առաջարկի գնահատում, - ջրային ռեսուրսների կուտակման/պահուստավորման, բաշխման և օգտագործման ռազմավարության մշակում, - միջոցառումների սահմանում` ուղղված ջրային նորմերի մշակմանը, էկոլոգիական/ավազագույն հոսքի ծավալի և սպառման համար օգտագործվող ջրի առավելագույն թույլատրելի սահմանների որոշմանը, հատուկ պահպանվող ավազանային տարածքների և արտակարգ էկոլոգիական իրավիճակների և աղետների գոտիների սահմանմանը, ջրային էկոհամակարգերի վրա բացասական ազդեցության կանխարգելմանը, ջրային ռեսուրսների մոնիթորինգի բարելավմանը և ադոտոման կանխարգելմանը, - Ջրի ազգային ծրագրի իրականացման համար ֆինանսական պահանջների և առաջարկվող ֆինանսավորման աղբյուրների սահմանում, - հանրության տեղեկացվածության ապահովում և այլն: <p>“ՀՀ Ջրի ազգային ծրագրի մասին” ՀՀ օրենքը “դինամիկ” փաստաթուղթ է, որը պետք է պարբերաբար թարմացվի:</p>
---	--

2.2. Միջազգային համաձայնագրեր

Հայաստանի Հանրապետությունը ստորագրել և վավերացրել է նաև շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող մի շարք միջազգային կոնվենցիաներ և արձանագրություններ, որոնք ներկայացված են աղյուսակ 2.2-ում: Ընդգծվածներն ամենաշատն են առնչվում սույն նախագծի բնապահպանական նախնական գնության և ազդեցության գնահատման հետ:

Աղյուսակ 2.2. ՀՀ կողմից ստորագրված և/կամ վավերացված բնապահպանական կոնվենցիաներ և արձանագրություններ

	Կոնվենցիայի կամ արձանագրության անվանումը և վայրը	Ստորագրվել է	Վավերացվել է
1.	«Միջազգային կարևորության խոնավ տարածքների մասին, հատկապես ջրաթռչունների բնակավայր» կոնվենցիա (Ռամսար, 1971թ.)	1993	վավերացված էԽՍՀՄ կողմից
2.	Կենսաբազմազանության մասին կոնվենցիա (Ռիո-դե-Շանեյրո, 1992)	1992	31/03/1993
3.	Կենսաբանական անվտանգության մասին Կարթագենյան արձանագրություն (Կարթագենա, 2000)	2000	15/03/2004
4.	Կլիմայի փոփոխության մասին ՄԱԿ-ի շրջանակային կոնվենցիան (Ելու Յորք, 1992)	1992	29/03/1993
5.	Կիոտոյի արձանագրություն (Կիոտո, 1997)		27/12/2002
6.	Մեծ հեռավորությունների վրա օդի անդրսահմանային աղտոտվածության մասին կոնվենցիա (ժնև, 1979)		14/05/1996
7.	«Անդրսահմանային ենթատեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» կոնվենցիա (Էսպո, 1991)		14/05/1996
	«Ռազմավարական էկոլոգիական գնահատման մասին» արձանագրություն (Կիև, 2003)	21/05/2003	
8.	Արդյունաբերական վթարների անդրսահմանային ազդեցությունների մասին կոնվենցիա (Շելսինկի, 1992)		14/05/1996
	Անդրսահմանային ջրերի վրա արդյունաբերական վթարների անդրսահմանային ներգործության արդյունքում պատճառած վնասի համար քաղաքացիական պատասխանատվության և փոխհատուցման մասին արձանագրություն (Կիև, 2003)	21/05/2003	
9.	Անապատացման դեմ պայքարի մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիա (Փարիզ, 1994)	1994	1997
10.	«Վտանգավոր թափոնների անդրսահմանային տեղափոխման և դրանց հեռացման նկատմամբ հսկողություն սահմանելու մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիա (Բազել, 1989)		26/03/1999
11.	Օզոնային շերտի պահպանության մասին կոնվենցիա (Վիեննա, 1985)		28/04/1999
	Օզոնային շերտը քայքայող նյութերի մասին Մոնրեալի արձանագրություն (Մոնրեալ, 1987)		28/04/1999
12.	ՄԱԿ ԵՏՀ «Շրջակա միջավայրի հարցերի առնչությամբ տեղեկատվության հասանելիության, որոշումների ընդունելու գործընթացին հասարակության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին» կոնվենցիա (Օրհուս, 1998թ.)	1998	14/05/2001
13.	ՄԱԿ-ի «Միջազգային առևտրում առանձին վտանգավոր քիմիական նյութերի և պեստիցիդների վերաբերյալ նախնական հիմնավորված համաձայնության ընթացակարգի կիրառման մասին» կոնվենցիա (Ռոտերդամ, 1998թ.)	1998	22/10/2003

14.	«Միջազգային լճերի և անդրսահմանային ջրահոսքերի պահպանության և օգտագործման մասին» կոնվենցիա (Յեյաիսկի, 1992)	1999	
	«Ջրի և առողջության մասին» արձանագրություն (1999)	17/06/1999	
15.	«Կայուն օրգանական աղտոտիչների մասին» կոնվենցիա (Ստոկհոլմ, 2001)	23/05/2001	22/10/2003
16.	“Կայուն օրգանական աղտոտիչների մասին” արձանագրություն	14/12/1998	
17.	«Շրջակա միջավայրի փոխակերպման տեխնիկական միջոցների ռազմական կամ այլ կարգի թշնամական օգտագործումը արգելելու մասին» կոնվենցիա (ժնև, 1976թ.)		04/12/2001
18.	Լանդշաֆտների եվրոպական կոնվենցիա (Ֆլորենս, 2000)	14/05/2003	23/03/2004
19.	«Համաշխարհային մշակութային և բնական ժառանգության պահպանության մասին» կոնվենցիա (Փարիզ, 1972թ.)		22/06/1993
20.	Վայրի բնության և բնական միջավայրի պահպանության մասին Եվրոպայի կոնվենցիա (Բեռն, 1979)	13/03/2006	
21.	Հնագիտական ժառանգության պահպանության մասին Եվրոպական կոնվենցիա	18/06/2005	
22.	Ոչ նյութական մշակութային ժառանգություն մասին կոնվենցիա		20/03/2006
23.	Ոչնչացման վտանգի տակ գտնվող վայրի կենդանական և բուսական աշխարհի տեսակների տարածման վայրերում միջազգային առևտրի մասին կոնվենցիա	1973	27/11/2010
24.	Ծանր մետաղների վերաբերյալ արձանագրություն	14/12/1998	
25.	Աղտոտիչների արտանետման և տեղափոխման ռեգիստրների մասին արձանագրություն (Կիև 2003)	21/05/2003	

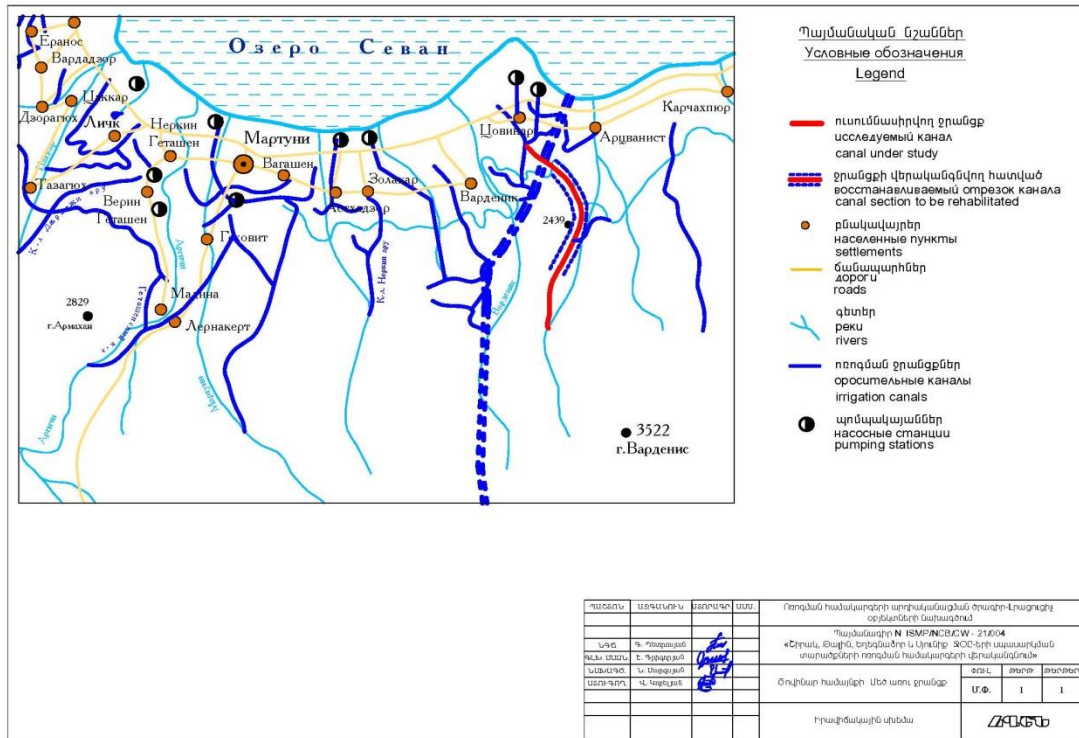
3. ՆԱԽԱՏԵՍՎՈՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

3.1. Տեղադիրքը

Ուսումնասիրվող ջրանցքը գտնվում է Գեղարքունիք մարզի Ծովինար գյուղի համայնքային հողերի տարածքում Ծովինար գյուղը գտնվում է բարձր լեռնային գոտում, որի միջին բացարձակ բարձրությունները հասնում են՝ 2100-2280մ:

«Մեծ առու» ջրանցքը սկիզբ է առնում «Մեծ առու» կոչվող հատվածից և հյուսիս-արևմտյան ուղղությամբ՝ անցնելով ռելիեֆի բազմաթիվ աջ ու ձախ թեքումներով, հասնում է ուղեգծի վերջը:

Գոյություն ունեցող ջրանցքը հողային հունով ջրանցք է, որի ուղեգծի անմիջապես կողքով կառուցվելու է ստորգետնյա տեղադրմամբ նախատեսվող ջրագիծը, որից հետո առկա ջրանցքը դուրս կբերվի շահագործումից:

Ծովինար համայնքում ամրացված գեոդեզիական կետերի կոորդինատների /X,Y/ և բարձրությունների /H/ ցուցակ

Ռեպերի համարը	X	Y	H	Կետի համարը
1	4443263.9	8542448.615	2164.665	28
2	4443053.846	8542343.953	2163.842	175
3	4443619.01	8541713.755	2157.627	899
4	4443894.775	8540907.949	2155.253	1645
5	4443529.017	8541383.772	2158.659	1778
6	4441134.158	8542370.1	2282.546	1847
7	4441926.003	8542573.958	2243.748	2077
8	4444181.129	8540426.666	2137.903	2274
9	4444413.011	8540047.203	2124.238	2447
10	4444574.359	8540190.194	2113.375	2619

3.2. Կլիմայական պայմանները

Ձմեռն այնտեղ ցուրտ է և ձնառատ, ամռանը զով: Համաձայն Գեղարքունիքի մարզի Գավառի օդերևութաբանական կայանի դիտարկումների տարեկան միջին ջերմաստիճանը կազմում է 4.6°C է, օդի բացարձակ նվազագույն ջերմաստիճանը -33°C է, օդի բացարձակ առավելագույն ջերմաստիճանը -34°C է, հողի սառեցման հաշվարկային խորությունը հասնում է 1.48 մ: Միջին տարեկան տեղումների քանակը կազմում է 488 մմ, ձյան շերտի միջին բարձրությունը՝ 70 սմ և ավելի:

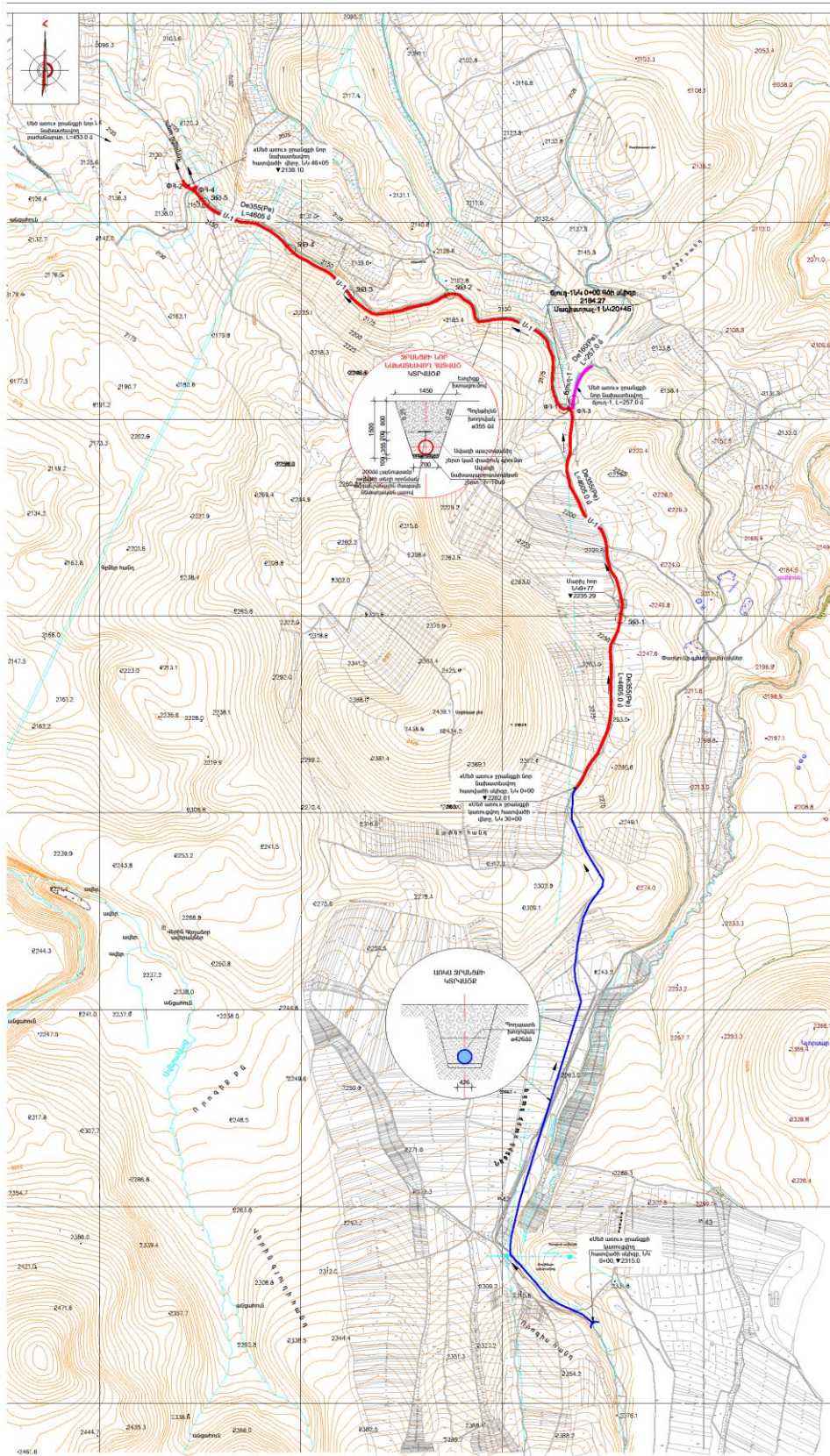
Գարունը իր իրավունքների մեջ է մտնում ապրիլի վերջին կամ մայիսի սկզբին, իսկ երբեմն ավելի ուշ, պայմանավորված նրանով, որ սառցակալումները վերանում են մայիսի կեսերին:

Ստորև ներկայացված են Գեղարքունիքի մարզի Ծովինար գյուղի իրադրային սխեման և բնակլիմայական ցուցանիշները ըստ մոտակա՝ Մարտունիի

օդերևութաբանական կայանի տվյալների:

„Մեծ առու” ջրանցքի տեղանքի իրադրային սխեմա

Աղյուսակ 3.1. Մթնոլորտային օդի միջին ջերմաստիճանը

Օդերև- ութաբ. կայանը	Բարձրությունը ծովի մակար- դակից, մ	Միջին ջերմաստիճանը ըստ ամիսների, C°												Միջին տարե- կան	Բացարձ. Նվազա- գույն	Բացարձ. առավելա- գույն
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
Մարտունի	1943	-5.7	-5.8	-1.7	4.8	9.0	12.9	16.0	15.8	12.8	7.5	2.4	-2.9	5.4	- 32	34

Աղյուսակ 3.2 Օդի հարաբերական խոնավությունը

Օդերև- ութաբ. կայանը	Բարձրությունը ծովի մակար- դակից, մ	Օդի հարաբերական խոնավությունը ըստ ամիսների, %												Միջին տարե- կան	Միջին ամսական ժ. 15-ին	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12		հունվարին	օգոստոսին
Մարտունի	1943	68	71	69	66	68	70	72	72	65	65	66	68	68	64	51

Աղյուսակ 3.3. Մթնոլորտային տեղումները և ձնածածկույթը Արարկիի օդերևութաբանական կայանի տվյալներով

Բնակավայրի անվանումը	Տեղումների քանակը միջին ամսական / օրական առավելագույն, մմ												Տարեկան	Ձնածածկույթը, մմ	
	Ըստ ամիսների													Առավելագույն տասնօրյակային ձնածածկույթը, մմ	Տարվա ձնածածկույթի օրերը
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
Մարտունի	23	28	41	54	71	69	42	29	33	39	39	24	492	75	103
	51	34	40	46	41	69	65	37	59	49	84	41	84		

3.3. Օդային ավազան

ՀՀ տարածքում մթնոլորտային օդի աղտոտվածությունը վերահսկվում է ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության «Օդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ (այսուհետ՝ ՊՈԱԿ) կողմից:

2020 թվականի ընթացքում մթնոլորտային օդի որակի դիտարկումներ կատարվել են Երևան, Գյումրի, Վանաձոր, Ալավերդի, Հրազդան, Արարատ, Ծաղկաձոր, Կապան, Քաջարան և Չարենցավան քաղաքներում: Որոշվել են մթնոլորտային օդում փոշու, փոշու մեջ մետաղների (մոտ 21 մետաղ), ծծմբի երկօքսիդի, ազոտի օքսիդների, ածխածնի մոնօքսիդի և գետնամերձ օզոնի պարունակությունները: Ընդհանուր առմամբ 2020 թվականին կատարվել է մթնոլորտային օդի 33216 նմուշառում, իրականացվել 36012 դիտարկում:

ՊՈԱԿ-ը Ծովինար բնակավայրում չունի դիտակայան, չի տեղադրում պասիվ նմուշառիչներ, մթնոլորտային օդի աղտոտվածության վերաբերյալ ՊՈԱԿ-ում տվյալներ չկան:

Որոշակի պատկերացում բնակավայրերի օդային ավազանների աղտոտվածության մասին կարելի է ստանալ ՊՈԱԿ-ի առաջարկած է համապատասխան ձեռնարկ-նուղեցույցի¹: Ըստ այդ նուղեցույցի մինչև 10 հազար բնակչությամբ բնակավայրերի համար օդի ֆոնային աղտոտվածության ցուցանիշներն են.

- Փոշի՝ 0.2 մգ/մ³;
- Ծծմբի երկօքսիդ՝ 0.02 մգ/մ³;
- Ազոտի երկօքսիդ՝ 0.008 մգ/մ³;
- Ածխածնի օքսիդ՝ 0.4 մգ/մ³:

3.4. Ջրային ռեսուրսներ

Տարածաշրջանի հիմնական ջրային ռեսուրսը Սևանա լիճն է:

Սևանա լիճը գտնվում է ծովի մակարդակից մոտ 1900 մետր բարձրության վրա: Այն աշխարհի քաղցրահամ ջուր ունեցող 2-րդ բարձրադիր լիճն է: Հնում հայտնի է եղել Գեղամա ծով, Գեղարքունյաց ծով անուններով:

Երկարությունը 70 կմ է, առավելագույն լայնությունը՝ 55 կմ: Հայելու մակերեսը կազմում է 1260 կմ², որով ամենախոշորն է Հարավային Կովկասի տարածքում: Միջին խորությունը 26.8 մ է, ամենախորը վայրը՝ 83 մ (Փոքր Սևան): Ջրի ծավալը 32,92 մլրդ մ³ է: Սևանա լիճը Շորժայի ստորջրյա թմբով բաժանվում է 2 մասի՝ Մեծ Սևանի (37.7 մ միջին խորություն) և Փոքր Սևանի (50.9մ):

Սևանա լիճը բաց լիճ է և ունի քաղցրահամ ջուր: Լիճ են թափվում 28 մեծ ու փոքր գետակներ, սակայն սկիզբ է առնում միայն մեկը՝ Հրազդանը: Վերջինիս շնորհիվ ջրերի տարեկան արտահոսքը կազմում է 0.05ից մինչև 1.5 կմ³: “Սևանա լճի մասին” օրենքը ընդունելուց հետո (2001 թ.) լճից տարեկան արտահոսքը չի գերազանցել 0.34 կմ³:

Լճի ծագումնաբանական վարկածներից մեկի համաձայն՝ այն առաջացել է չորրորդական ժամանակաշրջանում: Այն գոյացել է հրաբխային գործունեության հետևանքով՝ միջլեռնային տեկտոնական իջվածքում սառցադաշտային և ձնհալոցքային

1 ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության “Հիդրոօդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն” ՊՈԱԿ. “ՀՀ բնակավայրերի մթնոլորտային օդի աղտոտող նյութերի ֆոնային կոնցենտրացիաները” նուղեցույց-ձեռնարկ: Երևան-2011

ջրեր լցվելու արդյունքում: Չորս կողմում առանձնակի շրջապատում են Արեգունու, Սևանի, Վարդենիսի և Գեղամա լեռները:

ՀՀ-ում մակերևութային ջրերի որակի մոնիթորինգը իրականացնում է ՀՀ շրջակա միջձավայրի նախարարության «Հիդրոոդերևութաբանության և մոնիթորինգի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը: 2019 թվականի հուլիսին Սևանա լճի ջրի որակի ուսումնասիրության նպատակով ջրի նմուշառումն իրականացվել է 14 դիտակետում, ջրի նմուշները վերցվել են ափամերձ և ափից կենտրոն գոտիներից: Ափամերձ գոտուց ջրի նմուշները վերցվել են և՛ մակերևութային (մինչև 0.5 մ խորության) և՛ հատակամերձ շերտերից: Սևանա լճից վերցված փորձանմուշներում, ձկնատնտեսական նորմերի գնահատման համաձայն, ՍԹԿն գերազանցել են ԹՔՊ-ի, ամոնիում իոնի, պղնձի, քրոմի, մանգանի, վանադիումի և սելենի կոնցենտրացիաները: ԹՔՊ-ի սահմանային թույլատրելի կոնցենտրացիան գերազանցվել է՝ 1.2-1.4 անգամ, ամոնիում իոնին՝ 1.3 անգամ, պղնձին՝ 1.7-3.7 անգամ, քրոմին՝ 4.4-6.6 անգամ, վանադիումին՝ 4.4-5.3 անգամ, սելենին՝ 2.8-3.3 անգամ: Որոշված մյուս ցուցանիշների պարունակությունները դիտվել են ձկնատնտեսական սահմանային թույլատրելի կոնցենտրացիաների տիրույթներում: Սևանա լճում կապտականաչ ջրիմուռների աճի հնարավոր պատճառ հանդիսանում են լճի ջրի վաղ տաքացումը և լճում բավարար քանակությամբ կենսածին տարրերի՝ հատկապես ֆոսֆորի առկայությունը: Վերջին տարիներին դիտվում է Սևանա լճում ֆոսֆատ իոնի կոնցենտրացիայի աճ: Սևանա լճի աղտոտման հավանական պատճառ են հանդիսանում նաև կոմունալկենցաղային կեղտաջրերի՝ առանց պատշաճ մակարդակով մաքրվելու արտահոսքերը Սևանի ՋԿՏ-ի գետեր կամ անմիջապես Սևանա լիճ: Ամբողջապես չմաքրված կոմունալկենցաղային կեղտաջրերը իրենց հետ գետեր, իսկ այնուհետև լիճ են տանում ազոտի և ֆոսֆորի զգալի քանակություն:

3.5. Հողածածկ

Գործունեության ենթակա տարածքին առավել բնորոշ են լեռնամարգագետնային հողերը: Այստեղ ցածր ջերմաստիճանը և ուժեղ խոնավացումը նպաստել են գաճաճ, ուժեղ ճիւղ առաջացնող հացազգի տարախոտային և ընդավոր բուսական խմբավորումների զարգացմանը: Լեռնամարգագետնային հողերի մեծ մասի բուսածածկը հիմնականում օգտագործվում է անասնապահության համար՝ որպես արոտավայրեր: Լեռնամարգագետնային հողերի հումուսի պարունակությունը 13-20% է, ունեն թեթև մեխանիկական կազմ ու փխրուն կառուցվածք, միջինից ցածր կատիոնային փոխանակության ունակություն (15-20 մգ/էկվ) և թթվային ռեակցիա (pH=4,8-5,5), բարենպաստ ջրաֆիզիկական հատկություններ:

Գեոմորֆոլոգիական տեսակետից տարածքն ընկած է Գեղամա լեռների հյուսիսարևելյան միջին բարձրության լանջերին, բավական բարդ ռելիեֆային պայմաններում, որը արտահայտված է հրաբխային խառնարաններով, բլրաթմբերով, գոգավորություններով, մշտահոս և ժամանակավոր հոսքերի ձորակներով:

Երկրաբանական կառուցվածքում մասնակցում են միոպլիոցենի և ստորին չորրորդական ժամանակի անդեզիտադաշիտները, բազալտները, որոնք մերկանում են գյուղի շրջակայքի բարձրություններում, բուն տեղամասերում մերկանում են մեծ մակերեսներով, ցցված ժայռային ձևերով, իսկ մնացած մասերը՝ ծածկված են էյուվիալ-դեյուվիալ առաջացումներով:

Հիդրոերկրաբանական տեսակետից տարածքը գրունտային ջրերով բավական աղքատ է: Նրանք թաղված են բավական խորը և բուն գործունեության տարածքում գտնվում

են 20 մ-ից խորը հորիզոններում: Գրունտների ճեղքավորվածության և բեկորային կառուցվածքի պատճառով գրունտային ջրերը այստեղ հորիզոն չեն կազմում և հիմնականում կարող են հանդիպել տարբեր խորությունների վրա

Էկզոգեն երկրաբանական երևույթներից այստեղ առկա են մակերեսային էրոզիա և ջրոդողում՝ մթնոլորտային տեղումներից:

ՀՀ սեյսմիկ գոտևորման սխեմատիկ քարտեզի համաձայն Ծովինար գյուղը գտնվում է սեյսմիկ I գոտևում, որն ունի 0.3g արագացում և 8 բալ երկրաշարժերի հնարավոր ուժգնություն:

Գեոարքունիքի մարզի Ծովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցքի վերակառուցման նպատակով՝ ջրանցքի կառուցվող հատվածի նախագծման ժամանակ կատարել շինհրապարակի սեյսմիկ պարամետրերի գնահատում՝ գրունտների դինամիկ բնութագրերի, հաշվարկային արագացումների որոշում՝ 2002թ. հունիսի 12-ի ՀՕ-376-Ն օրենքի 19-րդ հոդվածի 4-րդ մասի դրույթների համաձայն, ինչպես նաև մայր և 2-րդ կարգի ջրանցքների վերանորոգման/վերականգնման ժամանակ իրականացնել տեխնիկական վիճակի և սեյսմիկ խոցելիության գնահատում՝ Կառավարության 2012թ. փետրվարի 9-ի N 138 որոշման N 2 հավելվածի 3.3.1 կետով, Կառավարության 2012թ. հոկտեմբերի 25-ի N 1351-Ն որոշման 2-րդ կետի 4-րդ ենթակետով սահմանված դրույթների համաձայն:

Ըստ ՀՀ օդերևութաբանական կայանների դիտարկումների (գյուղի բացարձակ նիշերից բարձր է տարածքը մոտ 300-400 մ) գրունտների սառեցման առավելագույն խորությունը կազմում է 1.48 մ:

Համաձայն ինժեներաերկրաբանական ուսումնասիրությունների արդյունքների նախատեսվող գործունեության տարածքը բարենպաստ է շինարարական աշխատանքների համար, որոշ դժվարություն կարող են առաջացնել գրունտային ճանապարհների ոչ հարմարավետությունը:

Երկրաբանալիթոլոգիական կառուցվածքում մասնակցում են հետևյալ

երկրաբանալիթոլոգիական շերտերը, ըստ մեր ուսումնասիրությունների արդյունքի (վերևից-ներքև)՝

ա)Շերտ-1 Բուսահող մուգ մոխրագույն, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, ավազակավային կազմի: Տարածված է ուղեգծի որոշ մասերում՝ 0.1 - 0.2 մետր հզորությամբ: Ժ1§9^վ-II

բ)Շերտ-2 Ավազակավային գրունտ բաց շագանակագույն, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 15%-ի չափով, խոնավ է, կիսապինդ թանձրության: Բեկորային նյութը վատ և թույլ հղկվածության է, ներկայացված տարբեր ապարներով: Ունի սահմանափակ տարածում՝ 0.8 մետր և ավելի հզորությամբ: Ժամանակակից էյուվիալ-դեյուվիալ առաջացումներ: Ժ1§33^գ-III

գ)Շերտ-3 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 30%-ի չափով, թույլ խոնավ, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով: Ունի լայն տարածում: Մերկացված հզորությունը մինչև 0.2 – 1.0 մետրի սահմաններում: Ժամանակակից էյուվիալ-դեյուվիալ առաջացումներ: Ժ1§13-IV

դ)Շերտ-4

Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 20%-ի չափով, տեղ-տեղ մեծաբեկորային անջատումներով: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված հիմնականում անդեզիտադացիտային, անդեզիտաբազալտային ապարներով: Գրունտը միջին խտության է: Ունի լայն տարածում, մերկացված հզորությունը մինչև 2.3 մետր և ավելի: Չորրորդական ժամանակի դելյուվիալ-կոյուվիալ առաջացումներ: Ժ1§17^ա/Ժ1§17^բ - V / VI (75/25% հարաբերակցությամբ)

Ստորև աղյուսակում բերվում են շերտերի ֆիզիկամեխանիկական պարամետրերի միջինացված ցուցանիշները, համաձայն ֆոնդային նյութերի ուսումնասիրությունների և ըստ ՀՀՇՆ նորմերի՝

Շերտի անունը	Շերտի համարը	Երկրաբանական ինդեքսը	Գրունտի խտությունը, $\rho = m/v^3$	Ներքին շփման անկյունը ($^{\circ}$)		Տեսակարար կցորդումը, ԿՊա		Դեֆորմացիայի մոդուլը, $E = \text{ՄՊա}$	Հաշվարկային դիմադրողականությունը, $R_0 = \text{ԿՊա}$	Գրունտի սեյսմիկ հատկության կատեգորիան
				ϕ^b	ϕ^h	C^b	C^h			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Բուսահող	1	-	1.76	-	-	-	-	-	-	III
Ավազակավային գրունտ	2	e-dQ ₄	1.85	20	17	24	16	19	190	III
Մանրախճային գրունտ	3	e-dQ ₄	2.1	34	31	-	-	35	350	II
Բեկորախճային գրունտ	4	d-k Q	2.3	36	33	-	-	45	450	II

Ուղեգծերի ինժեներաերկրաբանական համառոտ նկարագիրը

Շովինար գյուղի ոռոգման համակարգի արդիականացման ծրագրի շրջանակում, անհրաժեշտ է կատարել «Մեծ առու» ջրանցքի առկա և վերականգնման նախագծային աշխատանքներ, Մ-1 մագիստրալի և Ճ-1 ճյուղի ուղեգծով հանդերձ:

Ստորև բերվում են ուղեգծերի երկրաբանալիթոլոգիական նկարագրերը առանձին-առանձին՝

1. «Մեծ առու» ջրանցքը՝ 4.6 կմ երկարությամբ, սկիզբ է առնում «Մեծ առու» կառուցված հատվածից և անցնելով հյուսիսարևմտյան ուղղությամբ, կրկնելով ռելիեֆի բազմաթիվ թեքումները՝ մեկ աջ մեկ ձախ, հասնում է ՆԿ 46+05 կետը՝ ուղեգծի վերջը:

Ստորև բերվում է ուղեգծի երկրաբանալիթոլոգիական կտրվածքը ըստ նշակետի և շինարարական մշակման կարգը, համաձայն ՀՀՇՆ նորմերի:

ՆԿ 0+00 - 2+00

- Շերտ-1** 0.0-0.1 Բուսահող մոխրագույն, շագանակավուն երանգով, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով: Ժ1Ց9^վ-II
- Շերտ-3** 0.1-0.8 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25-30%-ի չափով: Ժ1Ց13-IV
- Շերտ-4** 0.8-2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով: Ժ1Ց17^ա/Ժ1Ց17^բ - V / VI (75/25% հարաբերակցությամբ)

ՆԿ 2+00 - 9+00

- Շերտ-1** 0.0-0.1 Բուսահող մոխրագույն, շագանակավուն երանգով, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով: Ժ1Ց9^վ-II
- Շերտ-2** 0.1-0.4 Ավազակավային գրունտ բաց շագանակագույն, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով: Ժ1Ց33^գ-III
- Շերտ-3** 0.4-1.0 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25-30%-ի չափով: Ժ1Ց13-IV
- Շերտ-4** 1.0-2.2 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով: Ժ1Ց17^ա/Ժ1Ց17^բ - V / VI (75/25% հարաբերակցությամբ)

ՆԿ 9+00 - 12+00, ՆԿ 44+00 - 46+00 (ուղեգծի վերջը)

- Շերտ-2** 0.0-0.5 Ավազակավային գրունտ բաց շագանակագույն, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով: Ժ1Ց33^գ-III
- Շերտ-3** 0.5-1.1 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25-30%-ի չափով: Ժ1Ց13-IV
- Շերտ-4** 1.1-1.9 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով: Ժ1Ց17^ա/Ժ1Ց17^բ - V / VI (75/25% հարաբերակցությամբ)

ՆԿ 12+00 - 24+50, ՆԿ 30+00 - 44+00

- Շերտ-3** 0.0-0.6 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25-30%-ի չափով: Ժ1Ց13-IV
- Շերտ-4** 0.6-2.2 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով: Ժ1Ց17^ա/Ժ1Ց17^բ - V / VI (75/25% հարաբերակցությամբ)

ՆԿ 24+50 - 30+00

- Շերտ-4** 0.0-2.2 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով: Ժ1Ց17^ա/Ժ1Ց17^բ - V / VI (75/25% հարաբերակցությամբ)

2. Ճյուղ-1-ը (Ճ-1)՝ 0.257 կմ երկարությամբ, սկիզբ է առնում նոր նախագծվող ջրանցքի

ՆԿ 21+10 կետից և անցնելով հյուսիսարևելյան ուղղությամբ, հասնում է ՆԿ 2+57

կետը՝ ուղեգծի վերջը:

Ստորև բերվում է ուղեգծի երկրաբանալիթոլոգիական կտրվածքը ըստ նշակետի և շինարարական մշակման կարգը, համաձայն ՀՀՇՆ նորմերի:

ՆԿ 0+00 - 2+57 (ուղեգծի վերջը)

Շերտ-3	0.0-0.8	Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25-30%-ի չափով: Ժ1Ց13-IV
Շերտ-4	0.8-2.0	Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով: Ժ1Ց17 ^ա /Ժ1Ց17 ^բ - V / VI (75/25% հարաբերակցությամբ)

Փորվածքների նկարագիրը

«Մեծ առու» ջրանցք

Մկ-1 (ՆԿ 0+00)

- 0.0 – 0.1 Բուսահող մուգ մոխրագույն, շագանակավուն երանգով, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, ավազակավային կազմի:
- 0.1 – 0.8 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.8 – 2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-2 (ՆԿ 2+50)

- 0.0 – 0.1 Բուսահող մուգ մոխրագույն, շագանակավուն երանգով, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, ավազակավային կազմի:
- 0.1 – 0.4 Ավազակավային գրունտ մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, խոնավ է, կիսապինդ թանձրության: Բեկորային նյութը ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.4 – 1.0 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 1.0 – 2.2 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-3 (ՆԿ 4+50)

- 0.0 – 0.1 Բուսահող մուգ մոխրագույն, շագանակավուն երանգով, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, ավազակավային կազմի:
- 0.1 – 0.5 Ավազակավային գրունտ մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, խոնավ է, կիսապինդ թանձրության: Բեկորային նյութը ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.5 – 1.0 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 1.0 – 1.8 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-4 (ՆԿ 7+50)

- 0.0 – 0.1 Բուսահող մուգ մոխրագույն, շագանակավուն երանգով, մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, ավազակավային կազմի:
- 0.1 – 0.7 Ավազակավային գրունտ մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, խոնավ է, կիսապինդ թանձրության: Բեկորային նյութը ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.7 – 1.4 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 1.4 – 2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-5 (ՆԿ 10+00)

- 0.0 – 0.5 Ավազակավային գրունտ մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, խոնավ է, կիսապինդ թանձրության: Բեկորային նյութը ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.5 – 1.1 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 1.1 – 1.9 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-6 (ՆԿ 12+50)

- 0.0 – 0.7 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.7 – 2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-7 (ՆԿ 14+60)

- 0.0 – 0.5 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.5 – 2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-8 (ՆԿ 17+10)

- 0.0 – 0.4 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.4 – 2.1 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-9 (ՆԿ 19+10)

- 0.0 – 0.7 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.7 – 2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-10 (ՆԿ 21+10)

- 0.0 – 0.6 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.6 – 1.8 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-11 (ՆԿ 24+10)

- 0.0 – 0.5 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.5 – 2.2 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-12 (ՆԿ 25+10)

- 0.0 – 1.6 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-13 (ՆԿ 27+60)

- 0.0 – 1.8 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-14 (ՆԿ 28+90)

- 0.0 – 2.2 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-15 (ՆԿ 30+70)

- 0.0 – 0.4 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.4 – 1.8 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-16 (ՆԿ 33+20)

- 0.0 – 0.5 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.5 – 2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-17 (ՆԿ 35+70)

- 0.0 – 0.3 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.3 – 2.3 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-18 (ՆԿ 38+70)

- 0.0 – 0.2 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.2 – 1.8 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-19 (ՆԿ 40+80)

- 0.0 – 0.4 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.4 – 2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-20 (ՆԿ 42+60)

- 0.0 – 0.7 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.7 – 1.7 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Մկ-21 (ՆԿ 45+30)

- 0.0 – 0.5 Ավազակավային գրունտ մանրախճի պարունակությամբ մինչև 10%-ի չափով, խոնավ է, կիսապինդ թանձրության: Բեկորային նյութը ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.5 – 1.0 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

- 1.0 – 2.2 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

Ճյուղ Ճ-1

Մկ-22 (ՆԿ 2+00)

- 0.0 – 0.8 Մանրախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25-30%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:
- 0.8 – 2.0 Բեկորախճային գրունտ կավավազային լցոնով մինչև 25%-ի չափով, միջին խտության: Բեկորային նյութը անկանոն ձևերի է, ներկայացված տարբեր ապարներով:

3.6. Կենսաբազմազանություն

Գեոարքունիքի մարզի բուսական աշխարհը բավականին հարուստ և բազմազան է: Բուսականությունն ունի վառ արտահայտված մոզայիկ բնույթ: Այստեղ գրանցված են մոտ 1600 տեսակից ավելի բարձրակարգ բույսեր (չայաստանում գրանցված բարձրակարգ բույսերի կեսից ավելին), այդ թվում՝ շուրջ 60 հազվագյուտ ու անհետացող, 20 էնդեմիկ՝ որոնք աճում են միայն Սևանի ավազանում-ԼՐԶՈՒՆ ՄԵՎԱՆԻ (ISATIS SEVANGENSIS N.), ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ՎԱՌՎՌՈՒԿ (ALISSUM HAJASTANUM V.), ՈԶՆԱԹՈՒՓ ԳԱԲԲԵԼՅԱՆԻ (ACANTHOLIMON GABRIELJANAE Mirz.) և այլն: Կան անոթավոր բույսերի 1587 տեսակ, 32 ծառատեսակ, 102 թփերի տեսակ, 1146 բազմամյա խոտաբույս և 307 միամյա ու երկամյա բուսատեսակներ: Շուրջ 60 բուսատեսակներ համարվում են դեղաբույսեր և 100-ը ուտելի: Կան նաև 267 տեսակի սնկեր, որից 100 տեսակը ուտելի են և 24 տեսակը՝ թունավոր: Ֆլորան ներկայացված է 28 ծառատեսակներով, 42 թփերի տեսակներով, 866 բազմամյա խոտաբույսերով և 209 միամյա ու երկամյա բուսատեսակներով: Տարածքի բուսականությունը պատկանում է Սևանի ֆլորիստիկ շրջանին: Սևանա լճի ավազանում բավականին տարածված են նաև բուսականության էքստրագոնալ տիպերը, փլուզուտային, քարացրոնային և ժայռային բուսականությունը: Դրանք առանձին հատվածներով հանդիպում են բոլոր բարձունքային գոտիներում:

Կարմիր գրքում գրանցված են՝ Խոզանափուշ Ֆյոդորովի *Cousinia fedorovii* Takht., Լրջուն Սևանի *Isatis sevagensis* N. Busch, Թրաշուշան հայաստանյան *Gladiolus hajastanicus* Gabrielian, Հիրիկ Նրբագեղ - *Iris elegantissima* Sosn, Վիշապազուխ Ավստրիական - *Dracocephalum austriacum* L., Գառնառվույտ Հայկական - *Oxytropis armeniaca* Sosn. ex Mulk.:

Տարածաշրջանի բուսական աշխարհի ձևավորմանը մշտապես նպաստել է Սևանա լիճը: «Սևան» ազգային պարկի տարածքի մեծ մասը կազմում են Սևանա լճից ազատված հողագրունտները: Դրանք ավազային են, թեթև, հումուսի աննշան պարունակությամբ: Հիմնականում ձևավորվել են հողագրունտի 3 խմբեր, որոնք ունեն հողագոյացման տարբեր ուղղություններ՝ խոնավ մարգագետնային ավազային, թերի զարգացած ավազակոպճային և սապրոբեյիտային տափաստանացված: Զգալի տարածք են զբաղեցնում թերի զարգացած ավազակոպճային հողագրունտները:

Գործունեության ենթակա տարածքից ուղիղ գծով 700 մ հեռավորության վրա անցնում է Սևան ազգային պարկի սահմանը: «Սևան» ազգային պարկի և դրա պահպանական գոտու

տարածքում հանդիպում է Հայաստանի համար 23 էնդեմիկ բուսատեսակ, 267 տեսակի, ենթատեսակի և ձևերի մակրոմիցետներ (պարկի տարածքում՝ 121 տեսակ, պահպանական գոտում՝ 228 տեսակ սնկեր՝ ականջասունկ սովորական կամ կախասունկ (*Pleurotus ostreatus*), յուղասունկ հատիկավոր (*Suillus granulatus*), շեկլիկ (*Lactarius deliciosus*), աղվեսասունկ (*Cantharellus cibarius*), կոճղասունկ մարգագետնային (*Marasmius oreades*), շամպինիոն սովորական (*Agaricus campestris*), շամպինիոն դաշտային (*Agaricus arvensis*), գոմաղբասունկ սպիտակ, փրչոտ (*Coprinus comatus*), շարքասնկերից (*Tricholomataceae*)՝ կոճղասունկ աշնանային (*Armillaria mellea*), լեպիստա մանուշակագույն ոտիկով (*Lepista personata*), շարքասունկ հողամոխրագույն (*Tricholoma terreum*) և այլն:

Սևան ազգային պարկի ֆլորան ներկայացված է 28 ծառատեսակներով, 42 թփերի տեսակներով, 866 բազմամյա խոտաբույսերով և 209 միամյա ու երկամյա բուսատեսակներով: Լճաշենի լճախորշից թերակղզի ընկած հատվածում Սևանա լճից ջրագատված հողագրունները ծածկված են արհեստական տնկարկներով (սոճի /*Pinus kochiana*), բարդի (*Populus*), չիչխան դժնիկանման-*Hippophae rhamnoides*), որոնց զգալի մասը Սևանա լճի մակարդակի բարձրացման դեպքում կմնան ջրի տակ:

Ջրային բուսականություն. անմիջապես Սևանա լճում, ըստ ջրի խորության և պարզության, կան երկու արտահայտված գոտի՝ մակրոֆիտների (հիմնականում ծաղկավոր բույսեր) և խարային ջրիմուռների ու ջրային մամուռների: Ծովինար, Նորատուս, Ջուլաքար, Մարտունի, Լիճք գյուղերի մերձափնյա տարածքներում կան ոչ մեծ ճահիճներ, ուր աճում են բոշխ կարճամազ (*Carex hirta*), դուն երկար (*Cyperus longus*), դուն թուխ (*C. fuscus*), ճլախոտ թաբերնեմոնթանի (*Schoenoplectus tabernaemontani*) և շատ այլ տեսակներ:

Կենդանական աշխարհ.

Մարզի կենդանական աշխարհը նույնպես հարուստ ու բազմազան է: Մարզի տարածքում հաշվառում են 639 տեսակի հողվածոտանիներ, երկարաչանչ խեցգետին, իսկ ողնաշարավոր կենդանիների ֆաունան ներկայացված է շուրջ 300 տեսակներով, այդ թվում՝ 43 տեսակի փափկամարմիններ, կաթնասունների 44 տեսակ (գայլ, աղվես, նապաստակ, կզաքիս, փորսուղ, աքիս, լուսան, ոչ հաճախ նաև արջ և այլն), թռչունների 267 տեսակ, 3 տեսակ երկկենցաղներ, 17 տեսակ սողուններ և 9 տեսակ ձուկ, այդ թվում Սևանի իշխանը - SALMO ISCHCHAN Kessler, որը գրանցված է Կարմիր գրքում, Սևանի կողակը - VARICOHINUS CAPOETA SEVANGI, Սևանի բեղուն - BARBUS LACERTA GOKTSCHAIKUS և այլն: Պատահաբար լիճ է ներթափանցել նաև լճածածանը: Հանդիպում են սողունների 16 տեսակներ, որոնցից 11 տեսակներ պատկանում են մողեսներ (*Lacertilia*), իսկ 5 տեսակ՝ օձեր (*Serpentes*) կարգին:

Կարմիր գրքում գրանցված են՝ սողուններից 2 տեսակ՝ Խայտաբղետ մողեսիկը (*E.a.transcaucasica*) և փոքրասիական մողեսը (*Lacerta parva*): Կաթնասունների 6 տեսակ, (Բեզոարյան այծ (*Capra aegagrus Erxleben*) և այլն/, 39 թռչնատեսակներ (Հայկական որոր (*Larus armenicus*), Արբիելյանի, փետրախոտ Գեղարքունիքի, Խոնդատ Սևանի և այ), ձկներից՝ Սևանի իշխանը իր տարատեսակներով, Սևանի բեղուն (*Barbus goctschaicus Kessler*) և Սևանի կողակը (*Varicorhinus capoeta sevangi, Filippi*) հողվածոտանիներից՝ Արիոն կապտաթիթեռը - *Maculinea arion zara Jachontov*, Մթնշաղային կապտաթիթեռ - *Maculinea ausithous*, Անտեսված կապտաթիթեռ - *Agrodiaetus neglectus Dantchenko, 2000*, Նինայի կապտաթիթեռ - *Agrodiaetus ninae Forster, 1956*, Թուրքական կապտաթիթեռ - *Agrodiaetus turcicus Koçak*, գրանցված են միջազգային միության Կարմիր գրքում:

«Սևան» ազգային պարկի և դրա պահպանական գոտու տարածքներում հաշվարկվում են Փափկամարմինների (*Mollusca*) 43 տեսակներ, որոնք պատկանում են խիտունջների և

լորձնամույրուսկներին, և Հոդվածոտանիների 639 տեսակներ, որոնք պատկանում են միջատներին (անողնաշարավոր) կենդանիների ցանկին:

Կարմիր գրքում գրանցված կենդանատեսակներից 6-ը՝ Հայաստանի էնդեմներ են: Կապտաթիթեռը (*Maculinea nausithous* Bergs), որն հայտնի է պարկի պահպանական գոտուց, գրանցված է Բնության պահպանության միջազգային միության Կարմիր ցանկում:

Հանդիպում են երկկենցաղների 4 տեսակները, որոնք պատկանում են Ցատկողներ (*Salientia*) կարգին՝ լճագորտ (*Rana ridibunda*), փոքրասիական գորտ (*Rana macrocnemis*), կանաչ դողոշ (*Bufo viridis*), Շելկովնիկովի ծառագորտ (*H.a.shelkovnikovi*):

Սողունների 16 տեսակներ, որոնցից 11 տեսակներ պատկանում են մողեսների (*Lacertilia*) կարգին, իսկ 5 տեսակ՝ օձեր (*Serpentes*) կարգին: Դրանցից Հայաստանի Կարմիր գրքում գրանցված են խայտաբղետ մողեսիկը (*E.a.transcaucasica*) և փոքրասիական մողեսը (*Lacerta parva*):

Կաթնասունների 44 տեսակներ, որոնք պատկանում են հետևյալ կարգերին.

Միջատակերներ (*Insectivora*) - 7 տեսակ.

Կրծողներ (*Rodentia*) - 15 տեսակ.

Նապաստակներ (*Logomorpha*) - 1 տեսակ.

Չղջիկներ (*Chiroptera*) - 7 տեսակ.

Գիշատիչներ (*Carnivora*) - 11 տեսակ.

Սմբակավոր/կճղակավոր կաթնասուններ (*Artiodactyla*) - 3 տեսակ:

Նշված տեսակներից 6-ը գրանցված են Հայաստանի Կարմիր գրքում (վայրենակերպը, ջրասամույրը, գորշ արջը, խայտակաքիսը, անտառային կատուն, բեզոարյան այծը):

Սևանա լճի ձկները ներկայացված են. սաղմոնազգի-*Salmonidae*, սիգազգի *Coregonidae* և ծածանազգի-*Cyprinidae* ընտանիքներով: Սաղմոնազգիներին են պատկանում Սևանի իշխանը (*Sevan Trout-Salmo ischchan* Kessler 1877) իր 4 էկոլոգիական ենթատեսակներով՝ Ամառային բախտակ (*S. ischchan aestivalis*), Ձմեռային բախտակ (*S. ischchan ischchan*), Գեղարքունի (*S. ischchan gegarkuni*), Բոջակ (*S. ischchan danilewskii*):

Սիգազգիների ընտանիքի ներկայացուցիչը 1920-30-ական թվականներին լճում կլիմայավարժեցված սիգն է (*Whitefish - Coregonus lavaretus*):

Ծածանազգի ձկնատեսակներին են պատկանում լճի երկու էնդեմիկները՝ Սևանի կողակը (*Khrami carp-Varicorhinus capoeta sevangi*) և Սևանի բեղլուն (*Sevan barble-Barbus goktschaicus*): 1980-ական թվականների սկզբից լճում սկսել է հանդիպել նաև արծաթափայլ լճածածանը (*Crucian carp-Carassius auratus gibelio*), որը պատահաբար լիճ է ներթափանցել Արարատյան դաշտի ջրային համակարգերից:

«Սևան» ազգային պարկի և դրա պահպանական գոտու տարածքներում հանդիպում են թռչունների 267 տեսակներ, որոնք պատկանում են հետևյալ կարգաբանական խմբերին՝ սուզակներ (*Podicipediformes*)-7 տեսակ, ձկնկուլ (*Pelecaniformes*)-4 տեսակ, արագիլ, տառեղ, ջրցուլ (*Ciconiiformes*) -11 տեսակ, ֆլամինգո (*Phoenicopteriformes*) - 1 տեսակ, գիշատիչներ (*Falconiformes*) - 30 տեսակ, սագեր, բադեր, կարապներ (*Anseriformes*) - 28 տեսակ, հավազգիներ (*Galliformes*) - 3 տեսակ, կռունկ, փարփար (*Gruiformes*) - 9 տեսակ, որոր, կոցար, քարաղը (*Charadriiformes*) - 49 տեսակ, աղավնազգիներ (*Columbiformes*) - 4 տեսակ, կկուններ (*Cuculiformes*) - 1 տեսակ, բու (*Strigiformes*) - 3 տեսակ, այծկիթ (*Caprimulgiformes*) - 1 տեսակ, մանգաղաթներ, ծիծեռնակներ (*Apodiformes*) - 5 տեսակ, մեղվակեր, հոպոպ:

Ազգային պարկի տարածքում կան 26 տնտեսապես կարևոր նշանակություն ունեցող թռչնատեսակներ: Դրանցից կոնչան բադը, կարմրագլուխ սուզաբադը, քարակաքավը, լորը,

սովորական տատրակը, թխակապույտ աղավին, անտառային աղավին և այլն հետաքրքրություն են ներկայացնում որսի տեսանկյունից:

Հայաստանի Կարմիր գրքում ընդգրկված են 39 թռչնատեսակներ: Դրանցից մեկը՝ Հայկական որորը (*Larus armenicus*) էնդեմիկ տեսակ է:

Ծրագրի ազդեցության ենթակա տարածքներում, որտեղ իրականացվելու են շինարարական աշխատանքներ տարածված են լեռնատափաստանային, ենթալպյան բուսատեսակներ: Տարածքները հանդիսանում են ամառային արոտավայրեր ու խոտհարքներ և գերարածեցման հետևանքով բուսական աշխարհը կրել է զգալի վնաս:

Բուսականության ոչ մի տեսակ չի ենթարկվի շինարարական աշխատանքների ազդեցության, քանի որ աշխատանքներն իրականացվում են գոյություն ունեցող ոռոգման համակարգի սպասարկման գոտում:

Բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ

“Սևան ազգային պարկ”

Հայցվող տարածքից ուղիղ գծով 700 մ հեռավորության վրա անցնում է Սևան ազգային պարկի սահմանը: Ազգային պարկն զբաղեցնում է Սևանա լճի ամբողջ հայելին և ավամերձ տարածքները: Պարկի ընդհանուր տարածքը՝ Սևանա լճի հայելու հետ միասին, կազմում է 150,1 հազ. հա, այդ թվում 125,3 հազ. հա ջրային մակերես և 24,8 հազ. հա՝ ցամաք:

Պարկը գտնվում է ՀՀ շրջակա միջավայրի նախարարության իրավասության ներքո: Ստեղծվել է 1978 թ մարտի 14-ին, ՀԿԿ Կենտկոմի և Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի թիվ 125 որոշմամբ:

Պարկի տարածքի բնական էկոհամակարգերի, լանդշաֆտային ու կենսաբանական բազմազանության, բնության ժառանգության գիտական ուսումնասիրության, պահպանության, պաշտպանության, վերականգնման, վերարտադրության, հաշվառման, գույքագրման, դիտանցի, ինչպես նաև պարկի բնական պաշարների կայուն օգտագործման ապահովումը իրականացնում է «Սևան ազգային պարկ» պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունը: Այն շահույթ չհետապնդող, իրավաբանական անձի կարգավիճակ ունեցող բնապահպանական, գիտահետազոտական, գիտաճանաչողական կազմակերպություն է, որը գործում է ՀՀ Սահմանադրության, «Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների մասին» և «Պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքների, ՊՈԱԿ-ի կանոնադրության և այլ իրավական ակտերի հիման վրա: «Սևանա լճի մասին» ՀՀ օրենքով (15-ը մայիսի 2001 թ.) ազգային պարկի տարածքը ամբողջությամբ մտել է Սևանի էկոհամակարգի Կենտրոնական գոտու մեջ, սահմանվելով որպես քաղաքաշինական գործունեության հատուկ կարգավորման օբյեկտ:

3.7. Սոցիալական պայմանները

Ծովինար, գյուղ Գեղարքունիքի մարզի Մարտունի խոշորացված համայնքում: Ծովինարի գյուղատարածքը ձգվում է Սևանա լճի հարավային ավամերձ գոտում, լճից մոտավորապես 2 կմ հեռավորության վրա, Վարդենիս տանող ճանապարհի մոտ, Երևանից 145 կմ, Մարտունուց՝ 15 կմ հարավ-արևելք: Ըստ 2021 թվականի հողային հաշվեկշռի տվյալների ՀՀ Գեղարքունիքի մարզի Ծովինար համայնքի (մինչև համայնքների միավորումը) վարչական տարածքի մակերեսը կազմում է 6441.3 հա: Բնակչությունը կազմում է 5104 մարդ: Ծովինարի բնակատեղը ծովի մակարդակից բարձր է ավելի քան 2000 մետրով: Գործունեության ենթակա տարածքը գտնվում է Սևանա լճից մոտ 7,0կմ հեռավորության վրա:

3.8. Պատմամշակութային հուշարձաններ

Ծրագրի իրականացումը չի կարող ունենալ որևէ բացասական ազդեցություն ոռոգման համակարգերն ընդգրկող բնակավայրերի պատմամշակութային և/կամ հնագիտական հուշարձանների վրա:

Բոլոր աշխատանքներն իրականացվելու են բնակավայրերի բնակելի տարածքներից դուրս՝ արդեն գոյություն ունեցող ոռոգման համակարգերի ուղեգծերում կամ ուղեգծերին զուգահեռ (առավելագույնը 3մ հեռավորության վրա) տարածքներում:

4. ՆԱԽԱՏԵՍՎՈՂ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

4.1. Գոյություն ունեցող իրավիճակը

Ծովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցքը սկիզբ է առնում համայնքից մոտ 6.0կմ հեռավորության Արծվանիստ գետի վրա կառուցված բաժանարար հանգույցից: Մեծ առու ջրանցքը ջուր է ստանում նաև Ծովինարի պոմպակայանից:

Ջրանցքի ընդհանուր երկարությունը կազմում է մոտ 8.0կմ, որը որոշ հատվածներում իրենից ներկայացնում է բետոնային, իսկ հիմնականում՝ հողային հունով սեղանաձև կտրվածքով ջրանցք: Շահագործվել է 35-40 տարի, որի ընթացքում ոչ մի կապիտալ վերանորոգման աշխատանքներ չեն կատարվել: Ջրանցքի բետոնային պատերը քայքայված են, չկան ջրաչափական դիտակետեր, ջրթողները քանդված վիճակում են, իսկ ֆիլտրացիոն կորուստները հասնում են մինչև 40%: Այս վիճակով արդյունավետ շահագործումը հնարավոր չէ:

Եվրասիական բանկի Ոռոգման համակարգերի արդիականցման ծրագրի «Ներտնտեսային ոռոգման համակարգերի վերականգնման» բաղադրիչի շրջանակում սույն թվականի սեպտեմբեր ամսին սկսվել են Մեծ առու ջրանցքի սկզբնամասային մոտ 3կմ երկարությամբ հատվածի վերականգնման շինարարական աշխատանքները, որի 10% համաֆինանսավորմը կատարվում է Ծովինար համայնքի կողմից (համաձայն Ծրագրի պայմանի):

«Գեղարքունիք» ԶՕԸ-ի Մարտունու մասնաճյուղից առաջարկություն է ստացվել՝ Մեծ առու ջրանցքն արդյունավետ օգտագործելու և ոռոգման ջուրը խնայելու նպատակով իրականացնել ջրանցքի վերջնամասի 4.8կմ երկարությամբ հատվածի վերականգնման աշխատանքներ: Համայնքից կա նախնական պայմանավորվածություն՝ շինարարական աշխատանքների արժեքի 10% համաֆինանսավորման համար: Սույն Ծրագրով նախատեսվում է վերականգնել ջրանցքի մոտ 4.86կմ ընդհանուր երկարությամբ վերջնամասի հատվածը ստորգետնյա տեղադրմամբ պոլիէթիլենե խողովակաշարերով, որն ավարտվում է Վարդենիկ գյուղի մոտակա տարածքում:

Մեծ առու ջրանցքի իշխման տակ ոռոգման հողերը կազմում են մոտ 356.4 հա, այդ թվում՝ 150 հա փաստացի ոռոգվող հողատարածքներ: Ծովինար համայնքն ունի այնպիսի բարձր նիշերում գտնվող հողեր, որոնք ոռոգվում են խորքային հորերով: Հետևաբար նպատակային է համարվում ջրանցքը վերականգնել փակ խողովակներով, ինչի արդյունքում հնարավոր կլինի ինքնահոս ջրով ոռոգելի դարձնել նաև բարձր նիշերում գտնվող վարելահողերը: Խողովակաշարի կառուցումը հնարավորություն կտա հանել շահագործումից այն խորքային հորերը, որոնք ոռոգում են բարձրադիր հողեր և դրանով իսկ տարեկան խնայվի մոտ 12 հազար կվտ/ժամ էլեկտրաէներգիա: Բացի այդ, վերականգնման

աշխատանքների արդյունքում կանխատեսվում է տարեկան շուրջ 406.4 հազար իւ. մ. ռոռզման ջրի տնտեսում և մոտ 182 հազար կվտ/ժամ էլեկտրաէներգիայի տնտեսում՝ Ծովինարի պոմպակայանից: Նախնական հիդրավիկական հաշվարկները ցույց են տալիս, որ 350 մմ տրամագծով խողովակաշարի միջոցով հնարավոր է տեղափոխել անհրաժեշտ քանակի ջուրը:

4.1.1. Նախատեսվող աշխատանքները

Ծովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցքի վերակառուցման նպատակով նախատեսվում է ջրանցքի ներկայումս կառուցվող հատվածի ուղեգծի վերջնակետից Փ355մմ տրամագծի ստորգետնյա տեղադրմամբ պոլիէթիլենե խողովակներով ջրանցքի կառուցում 4.86կմ ընդհանուր երկարությամբ:

Նախատեսվող ստորգետնյա տեղադրմամբ պոլիէթիլենե խողովակներով ջրանցքի ուղեգծի սկզբնամասի շուրջ 2.0կմ հատվածը նախատեսված է կառուցել նոր ուղեգծով՝ դաշտամիջյան ճանապարհների եզրերով, իսկ մնացած շուրջ 2.86կմ հատվածը՝ գոյություն ունեցող ջրանցքի ուղեգծին հարող համայնքապատկան տարածքներով:

Ջրանցքի վերականգնման նպատակով ընդհանուր առմամբ նախատեսված են հետևյալ լուծումները.

- Մագիստրալ Մ-1, Փ355մմ տրամագծի ստորգետնյա տեղադրմամբ պոլիէթիլենե խողովակներով ջրանցքի կառուցում՝ 4605մ ընդհանուր երկարությամբ, որի շնորհիվ կբարելավվի ջրանցքի իշխման տակ գտնվող հողերի լիարժեք ռոռզումը:
- Ճյուղ Ճ-1, 257մ ընդհանուր երկարությամբ Փ160մմ տրամագծի ստորգետնյա տեղադրմամբ պոլիէթիլենե խողովակների կառուցում՝ առկա քայքայված ջրանցքի ուղեգծում:
- 5 հատ նոր ջրթողների կառուցում:
- Խողովակները տեղադրվում են ստորգետնյա մշակված խրամուղիներում, որոնք քանդվում են նախագծում ներկայացված լայնական կտրվածքներին համապատասխան: Խողովակները տեղադրվում են ավազի 10սմ նախապատրաստական հիմքի վրա, ծածկվում D+20սմ ավազի պաշտպանիչ շերտով: Խրամուղու ետլիցքը մշակված փափուկ գրունտներից պարտադիր նախատեսված է իրականացնել տոփանումով՝ 15սմ շերտերով:

Ստորև աղյուսակ 4-ում ներկայացված են ստորգետնյա տեղադրված խողովակաշարերի հողային աշխատանքների ծավալներն էքսկավատորով և ձեռքով գրունտների մշակման նկարագիրը և այլն:

<<	Աշխատանքների անվանումը	Չափ. միավորը	Քանակը	Միավորի արժեքը, ՀՀ դրամ	Ընդհանուր արժեքը, ՀՀ դրամ
1	2	3	4	5	6
	<i>1. Հողային աշխատանքներ</i>				
1.1	Ճանապարհի սյուժիլավորում b=4մ լայնությամբ	մ	1200.00		
1.2	Փափուկ բնահողերի կտրում և լիքի իրականացում տոփանումով	մ ³	2446.00		
1.3	Բուսահողի քանդում տեղափոխումով մինչև 20ն ժամանակավոր կուտակումով	մ ³	129.00		
1.4	Փափուկ բնահողերի քանդում (մեխանիզմով, ձեռքով, ազատ տարածքում և գոյություն ունեցող կառուցվածքների երկայնքով)	մ ³	3762.35		
1.5	Փափուկ բնահողերի քանդում (մեխանիզմով, ձեռքով, ազատ տարածքում և գոյություն ունեցող կառուցվածքների երկայնքով), բարձունով և տեղափոխումով մինչև 7կմ թափոնավայր	մ ³	15.60		
1.6	Փափուկ բնահողերի քանդում ձեռքով կողիցքով	մ ³	230.00		
1.7	Կիսաժայռային բնահողերի քանդում (մեխանիզմով, ձեռքով, ազատ տարածքում և գոյություն ունեցող կառուցվածքների երկայնքով)	մ ³	19.80		
1.8	Ժայռային բնահողերի քանդում նախնական փխրեցումով (մեխանիզմով, ձեռքով, ազատ տարածքում և գոյություն ունեցող կառուցվածքների երկայնքով)	մ ³	2.00		
1.9	Ժայռային բնահողերի քանդում նախնական փխրեցումով (մեխանիզմով, ձեռքով, ազատ տարածքում և գոյություն ունեցող կառուցվածքների երկայնքով), բարձունով և տեղափոխումով մինչև 7կմ թափոնավայր	մ ³	3813.45		
1.10	Նախապատրաստական շերտի ստեղծում 10սմ հաստ. ավազից, ներառյալ ավազի արժեքը, մատակարարումը	մ ³	356.20		

1.11	Նախապատրաստական շերտի ստեղծում 10սմ հաստ. խճից, ներառյալ խճի արժեքը, մատակարարումը	մ ³	9.55		
1.12	Նախապատրաստական շերտի ստեղծում 10սմ հաստ. ավազակույճից, ներառյալ ավազակույճի արժեքը, մատակարարումը	մ ³	0.65		
1.13	Նախապատրաստական շերտի ստեղծում 10սմ հաստ. օգտակար հանույթի փափուկ բնահողերից տոփանումով	մ ³	0.65		
1.14	Պաշտպանիչ շերտի ստեղծում ավազից, տոփանումով, ներառյալ ավազի արժեքը, մատակարարումը	մ ³	1979.40		
1.15	Հետլիցքի իրականացում օգտակար հանույթի բնահողերից, տոփանումով	մ ³	4000.20		
1.16	Հետլիցքի իրականացում ավազակույճային գրունտով, տոփանումով, ներառյալ ավազակույճի արժեքը, մատակարարումը	մ ³	970.00		
1.17	Ժամանակավոր կուտակված բուսանողի տեղափոխում մինչև 20սմ և վերականգնում / հետլիցք հարթեցումով/	մ ³	129.00		
1.18	Քարե լիցքի իրականացում, ներառյալ քարի արժեքը, մատակարարում	մ ³	6.73		
1.19	Ավելորդ բնահողերի հարթեցում տեղում	մ ³	13.30		

4.2. Տեխնիկական և տեխնոլոգիական լուծումներ

4.2.1. Շինարարության կազմակերպման համառոտ նկարագիր

Շինմոնտաժային աշխատանքների իրականացման տեխնոլոգիայի տեսանկյունից շինարարությունն իրականացվելու է ավանդական եղանակներով՝ համապատասխան շինարարական մեքենաների ու մեխանիզմների կիրառմամբ:

Շինարարական տեխնիկայի մուտքը դեպի ոռոգման համակարգերի տարածքներ նախատեսվում է իրականացնել գոյություն ունեցող ճանապարհներով, իսկ շինարարության նյութատեխնիկական մատակարարումն իրականացնել լիցենզավորված շինարարական կազմակերպություններից:

Շինարարության նյութատեխնիկական մատակարարումը նախատեսվում է իրականացնել հետևյալ սխեմայով.

- շաղախը և բետոնը կառաքվեն մոտակա բետոնաշաղախային հանգույցներից՝ մասնագիտացված տրանսպորտային միջոցներով: Առաքումը կկազմակերպվի այնպիսի պարբերականությամբ, որ ապահովվի շին. աշխատանքների անընդհատությունը:

- հավաքովի ե/բ կոնստրուկցիաների էլեմենտների պատրաստման համար նախատեսվում է տրվում օգտագործել հարակից տարածքների շինարարական արդյունաբերության հզորությունները:

- առանձին մետաղական կոնստրուկցիաները, մոնտաժային իրերն ավտոմոբիլային փոխադրամիջոցներով կբերվեն անմիջապես շինարարական հրապարակ, որտեղ կիրականացվի դրանց տեղադրումն ու պահեստավորումը:

Հողային աշխատանքների հաշվարկն իրականացվել է համաձայն երկրաբանական կտրվածքների: Նախատեսվող գործունեության ժամանակ առաջացող թափոնները հիմնականում 4-րդ և 5-րդ դասի են (համաձայն ՀՀ բնապահպանության նախարարի 2006թ. հոկտեմբերի 26-ի «Հայաստանի Հանրապետությունում գոյացող արտադրության (այդ թվում ընդերքօգտագործման) և սպառման թափոնների ցանկը հաստատելու մասին» N342-Ն հրամանի): Դրանք իրենցից ներկայացնում են շինարարության խառը թափոններ (3990130001005), ոչ պիտանի հանույթը և հողային աշխատանքների դեպքում հողային, ավազային շլամը (3160250004004), ինչպես նաև շինարարական աշխատանքներում ներգրավված անձնակազմի կողմից առաջացրած կենցաղային աղբը: Վերջիններիս ընդհանուր քանակները շինարարության ողջ ընթացքի համար, բերված են աղյուսակ 4.1.–ում:

Աղյուսակ 4.1. Հողային աշխատանքների ծավալներն ու առաջացած թափոնների քանակը

Ոռոգման համակարգի անվանումը	Խրամ. քանդման ընդհ. մակերեսը, մ2	Հանույթ, մ3	Ետլիցք, մ3	Ավելցուկային գրունտ, մ3	բուսահող, մ3	Կենցաղ. աղբի կանխատեսվող տարեկան քանակ, կգ
Ծովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցք	7050	7641	4591	3050	129	380

Շինարարական աղբի փաստացի քանակի որոշումը և ծավալաթերթով նախատեսված վճարումը հնարավոր է իրականացնել միայն տեղամասի տեխնիկական հսկողություն իրականացնող ինժեների և հեղինակային հսկողություն իրականացնող կազմակերպության համաձայնության դեպքում:

Շինարարական աղբը շինհրապարակից պարբերաբար կհեռացվի տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից հատկացված վայր՝ ծածկով ապահովված

բեռնատարներով:

Կենցաղային աղբի կուտակման համար շին. հրապարակն ապահովված կլինի համապատասխան աղբամաններով: Շինարարության և շահագործման փուլում առաջացած կենցաղային աղբը աղբահավաք ծառայության կողմից կտեղափոխվի մոտակա աղբավայր:

Շինարարության նորմատիվ տևողությունը, որը այս ծրագրում ընդգրկված ոռոգման բոլոր համակարգերի համար կազմում է ընդհանուր 17 ամիս, որոշվել է հաշվի առնելով օբյեկտների նշանակությունը, կոնստրուկտիվ բնութագրերն ու շինարարության ընդհանուր ծավալը:

Այս ժամանակահավածը ներառում է նաև վեգետացիոն ժամանակահատվածը և շինարարության հնարավոր ընդհատումները՝ պայմանավորված ցուրտ եղանակային պայմաններով:

Շինարարական աշխատանքների իրականացման համար ներգրավված բանվորական ուժը հիմնականում կլինի տեղական համայնքներից ներգրավված համապատասխան որակավորում ունեցող մասնագետների բրիգադ: Ոչ մասնագիտական բանվորական ուժի կիրառումը պետք է հասցվի նվազագույնի: Ոռոգման համակարգերում շինարարության ընդհանուր ղեկավարությունը կիրականացվի տեղամասի պետերի և աշխղեկների կողմից:

Աշխատանքների կատարման համար նախատեսվում է օգտագործել հետևյալ մեքենաները և մեխանիզմները.

Աղյուսակ 4.2. Հիմնական մեքենաների և մեխանիզմների մոտավոր քանակություն

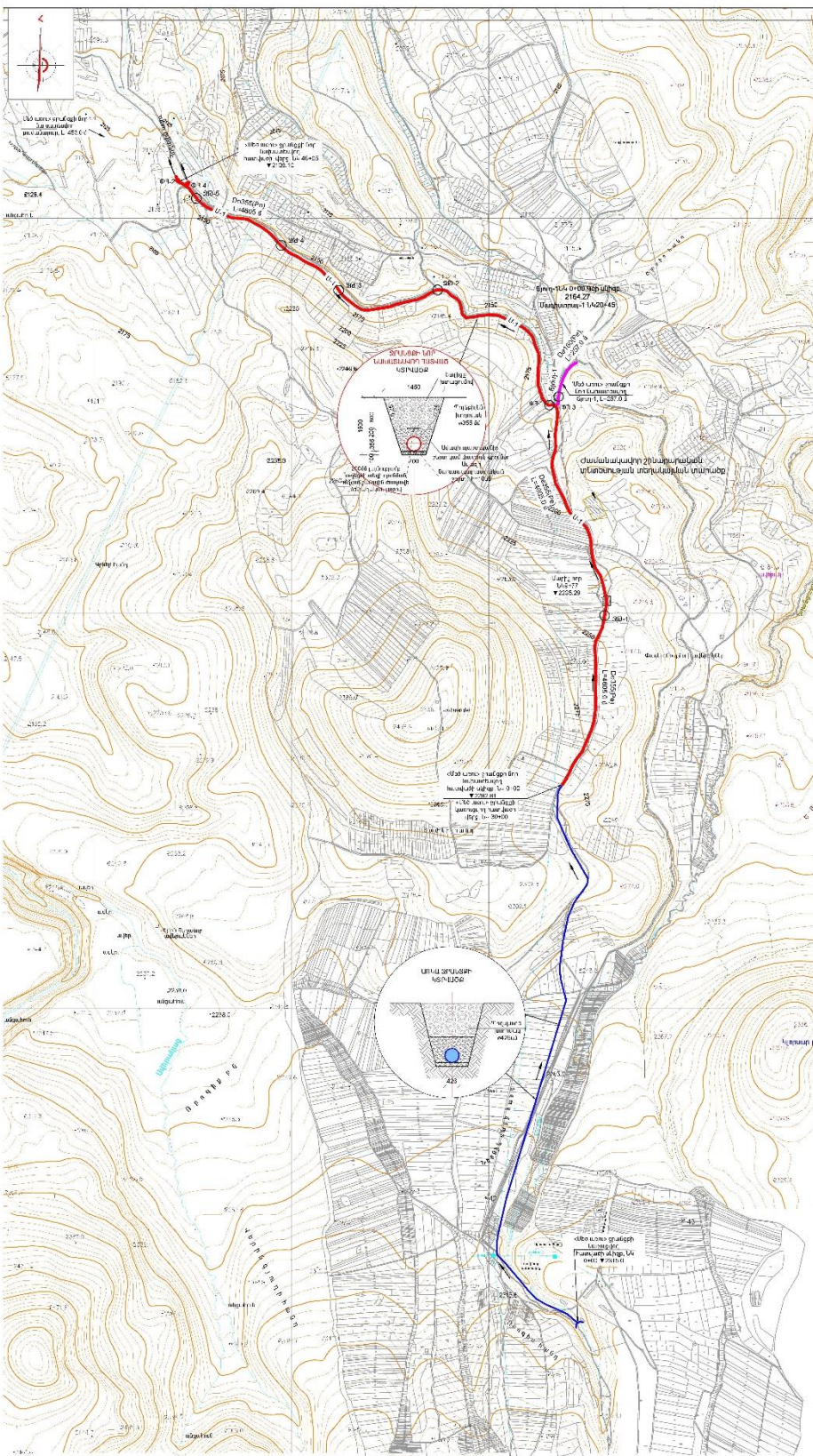
Հ/Հ	Մեքենաների և մեխանիզմների անվանում	Մեքենաների մակնիշը և տիպը	Քանակ, հատ
1	Ավտոինքնաթափ	բեռնատվ. 10տ	3
2	Ավտոբետոնախառնիչ	տարողությունը 2մ ³	1
	Ավտոբետոնապոմպ	արտադրողականությունը 10մ ³ /ժամ	1
3	Ավտոամբարձիչ	բեռնատվ. 25տ	1
4	Բուլդոզեր	հզորությունը 59-96կՎտ	1
5	Կոմպրեսոր	արտադ-յունը 10մ ³ /րոպե	1
6	Հետահար մուրճ	ՄՕ-10	2
7	Ձեռքի պնեվմատոփիչ	40կգ	2
8	Էքսկավատոր	նեղ շերեփ և 0.65մ ³	1
9	Խորքային վիբրատոր	ԻՎ	2
10	Զողման ապարատ պողպատի համար	-	4
11	Ասֆալտբետոն տեղադրիչ մեխանիզմների լրակազմ	-	1
12	Ավազաշիթային , կամ կոտորակաշիթային սարքավորում	-	2
13	Սարքավորում դյուկերի խողովակի հակակորոզիոն ծածկույթի ստեղծման համար	-	2

Աղյուսակ 4.3. Ժամանակավոր շինարարական տնտեսության շենքերի և շինությունների ցուցակ

n/n	Անվանում	Քանակ	Չափեր, մ	Ծախսվող էներգ. կՎտ	Ծանոթագրություն
1	Աշխեկի գրասենյակ	1	8.6 x 3.1	6	կոնտեյներային
2	Գործիքների պահեստ	2	6.7 x 3.0	6	կոնտեյներային
3	Մեխանիկական արհեստանոց	2	7.25 x 2.9	7.2	կոնտեյներային
4	Հանդերձարան չորանոցով	2	6.7 x 3.0	7.22	շարժական
5	Մեկ տեղանոց զուգարան	1	D 1.3	1	-
6	Բուժ. կետ	1	10.0 x 2.4	7.7	կոնտեյներային
7	Կիսաձածկ պահեստ	2	10.0 x 5.0		-
8	ՇԷԿ- 30 հարկ եղած դեպքում	4	2.3 x0.89		AD-30C-PM1
9	ՇԷԿ – 60 հարկ եղած դեպքում	2	2.7 x1.95		AD-50C-P

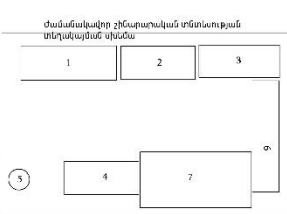
Ստորև բերված է շինարարության գլխավոր հատակագիծը, շինարարության տարբեր գործառույթների և սխեմաների նկարագրությամբ:

ԳԵՆԱՐՈՒՐԻՔԻ Մ ԱՐՈՒՐ
ՇՈՒԽԱՐ ԱՅԱՆՅԵՒ ՎԵՐԱԿՆԵՐ ՊԻՆՁԵՐԻ
ԱՌԱՎ ԱՎԵՐՎԱԳԱՆԱՆ ՎՅՎԱԾՆԵՐԻ ՈՐԻԵՐՁԵՐ
ԳԼԽԱՎՈՐ ԸՆԿԱՐԱՐԱՆԱՆ ԳՆԱՅԱԿԻՑ
Մ 1:10000

Վաճառանկարի մասնաբաժնի շահագրգռողները

ԸՆ.	Մասնակցի անուն	Վճարում	Վճարի օրը	Գնի քանակը, հա.	Գնի գումարը, ՀՀ դր.
1.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	2	2017.06.01	5	100 000 000
2.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	3	2017.06.01	5	100 000 000
3.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	4	2017.06.01	5	100 000 000
4.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	5	2017.06.01	5	100 000 000
5.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	6	2017.06.01	5	100 000 000
6.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	7	2017.06.01	5	100 000 000
7.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	8	2017.06.01	5	100 000 000
8.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	9	2017.06.01	5	100 000 000
9.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	10	2017.06.01	5	100 000 000
10.	ՄԱՅՐԱՆԻՍ ԼՍԱՄԵՂԻԱՆ	11	2017.06.01	5	100 000 000

- 1. Մասնաբաժնի վաճառքի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
- 2. Մասնաբաժնի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
- 3. Մասնաբաժնի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
- 4. Մասնաբաժնի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
- 5. Մասնաբաժնի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
- 6. Մասնաբաժնի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
- 7. Մասնաբաժնի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:

Մասնաբաժնի վաճառքի գինը
 1. Մասնաբաժնի վաճառքի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
 2. Մասնաբաժնի վաճառքի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
 3. Մասնաբաժնի վաճառքի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
 4. Մասնաբաժնի վաճառքի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
 5. Մասնաբաժնի վաճառքի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
 6. Մասնաբաժնի վաճառքի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:
 7. Մասնաբաժնի վաճառքի գինը 50 000 000 ՀՀ դր. է, որը հավասարապես բաժանվում է 5 մասնաբաժնի վրա:

- Պայմանական նշաններ**
- Պայմանական կառուցվող արտադրանքի հարողականատու:
- Պայմանական նոր հարկապահային բաժանարար:
- Պայմանական նոր մանրաբաժնի հրատված:
- Սակ քաղաքացիական:
- Մասնաբաժնի շահագրգռողների տնտեսություն:

Վերաբերվող ՀՕԵ-ի սպասարկման տնտեսի Գնադրույթի մարտի Շուկան հասանքի մեծ առաջ քանակի վերականգնող հիմնական գումարներ

				Միավորը 1
Տնտեսի ձևը	Սպասարկման համար	Վերաբերվող համար	Վերաբերվող համար	Գումարը
1	143.00	143.00	143.00	4.832

ԴՆԱԾ	ԿԱՐԴԱԿՈՒՄ	ԱՍՏՈՎՈՒՄ	ՊԵՐՅԱԿ
ԿՐԻ	ԿՐԻ	ԿՐԻ	ԿՐԻ

Շինարարության տևողությունը

- Բնահողերի քանդում – $11480\text{մ}^3:139=83:25=3.5\text{ամիս}$
- պոլիէթիլենե խողովակների մոնտաժ – $5723\text{մ}^3:34=168:25=7\text{ամիս}$

Շինարարության ընդհանուր ժամկետը կկազմի՝ $7+3.5*0.3=7+1.05+3\text{այլ}$ աշխատանքեր և նախապատրաստական շրջանը= 11ամիս , ներառյալ վեգետացիոն ժամանակահատվածը և հնարավոր, ձմեռային սուղ պայմաններից ելնելով, շինարարության ընդհատումները: Շինարարության ընթացքում կապալառուն վեգետացիոն հատվածը ընդունում է որպես տեխնիկական ընդմիջում:

Աշխատուժի քանակը

Շինարարության աշխատանքների իրականացման համար ներգրավված բանվորական ուժը հիմնականում պետք է լինի բարձր որակավորում ունեցող մասնագետների բրիգադ, ներառյալ էլեկտրագողողներ և բետոնագործներ:

Ոչ մասնագիտական բանվորական ուժի կիրառումը պետք է հասցվի նվազագույնի:

Շինարարության ընդհանուր ղեկավարությունը իրագործվելու է տեղամասի պետի և աշխեկի կողմից:

Աշխատուժի ընդհանուր քանակը – 26 հոգի ներառյալ օժանդակ կառույցների աշխատողները

4.3. Նյութերի և բնառեսուրսների օգտագործում

Աշխատանքների իրականացման համար նախատեսվում է օգտագործել բետոնային խառնուրդ, ամրաններ, ջրամեկուսիչ նյութեր, եռակցման էլեկտրողներ և այլն: Նյութերի ցանկը և քանակները կներկայացվեն աշխատանքային նախագծում:

Բնառեսուրսներից օգտագործվելու է միայն ջուր՝ փոշենստեցման և աշխատողների կենցաղային կարիքների համար:

Ջրապահանջի ստույգ ծավալները նույնպես կներկայացվեն նախագծի կազմում: Այստեղ ներկայացվում են մոտավոր քանակներ:

Խմելու տնտեսական՝

$$26 \text{ մարդ} \times 0.025 \text{ լ/մարդ/օր} \times 17 \text{ ամիս} \times 22 \text{ օր/ամիս} = 234.1 \text{ մ}^3 \text{ կամ } 0.65 \text{ մ}^3/\text{օր}:$$

Խմելու ջուրը մատակարարվելու է 20 լ բալոններով:

Ջրցան

Միջին օրական ջրապահանջը գնահատվում է 1.2 մ³, տաք և առանց տեղումների օրերի թիվը՝ 190, ընդամենը ջրապահանջը՝ 228 մ³:

Տեխնիկական ջուրը մատակարարվելու է մոտակա ոռոգման ցանցից, ջրատար մեքենաներով, համայնքի հետ պայմանագրի հիման վրա:

5. ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ ԲԱՑԱՌՄԱՆԸ, ՆՎԱԶԵՑՄԱՆՆ ՈՒ ՓՈԽՀԱՏՈՒՑՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐ

5.1. Բնապահպանական ու սոցիալական ռիսկերը

Ոռոգման համակարգերի բարելավմանն ուղղված աշխատանքները բնապահպանական և սոցիալական տեսանկյունից պարունակում են ցածր ռիսկեր: Ծրագրի իրականացումը որևէ անդառնալի ազդեցություն չի ունենա շրջակա միջավայրի վրա: Տեղայնացված որոշ բացասական ազդեցություններ կանխատեսվում են շինարարության փուլում, սակայն դրանք կունենան սահմանափակ ազդեցություն և կկրեն ժամանակավոր բնույթ:

Շինարարարության ընթացքում կառաջանան փոշու արտանետումներ՝ հողային աշխատանքների ժամանակ, ազոտի, ածխածնի և սսբի օքսիդների արտանետումներ և աղմուկի մակարդակ ավելացում՝ շինարարական և տրանսպորտային միջոցների շահագործման ժամանակ:

Շինարարական թափոնների առաջացում աշխատանքների ամբողջ ընթացքում:

Ոռոգման համակարգերի բարելավման աշխատանքների իրականացման տարածքներում /ծրագրի ազդեցության գոտում/ բնական լանդշաֆտների, մակերևութային և ստորերկրյա ջրային ռեսուրսների, հողային ռեսուրսների, ինչպես նաև բուսական ու կենդանական տեսակների վրա բացասական ազդեցություններ չեն կանխատեսվում:

Ծրագրով նախատեսված աշխատանքները ներառում են արդեն գոյություն ունեցող ոռոգման համակարգերի վերականգնման աշխատանքներ, որոնք իրականացվելու են նախկինում շինարարություն իրականացված տարածքներում՝ ընկած բնակելի տարածքներից դուրս: Նախատեսվող գործունեության իրականացման համար այլ տարածքներ չեն ընդգրկվելու, հետևաբար դրանց ազդեցությունը բնական լանդշաֆտների վրա կլինի նվազագույն՝ կրելով ժամանակավոր բնույթ:

Բոլոր շինարարական աշխատանքները նախատեսվում է իրականացնել համայնքային նշանակության տարածքներում, որոնց վերաբերյալ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից կան տրված համապատասխան թույլտվություններ:

Նախագծի իրականացման տարածքներում /ազդեցության գոտում/ բացակայում են բնապահպանական տեսանկյունից խոցելի կամ բնության հատուկ պահպանվող տարածքները, ինչպես նաև պատմամշակութային արժեքները:

Ծրագրի շրջանակներում կատարված աշխատանքները նկատելի դրական ազդեցություն կունենան բնակչության սոցիալական վիճակի վրա: Արդյունքում

ռոռզման համակարգերի բարելավման տարածքներում կբարելավվի բնակչության կյանքի որակը՝ խթան հանդիսանալով տեղի բնակչության սոցիալական-տնտեսական պայմանների բարելավման համար:

Վերականգնման աշխատանքների իրականացման արդյունքում ակնկալվում են հետևյալ դրական ազդեցությունները.

- ջրակորուստների կրճատում, ջրային ռեսուրսների առավել արդյունավետ օգտագործում, պահպանություն և կառավարում,
- բնակիչների կենսամակարդակի բարելավում՝ պայմանավորված ռոռզման ջրի հասանելիությամբ և ռոռզելի հողատարածքների ավելացմամբ,
- ռոռզման ջրի սպառման արդյունավետության բարձրացում,
- բնակչության սոցիալական-տնտեսական պայմանների բարելավում:

Ակնկալվում է, որ մեղմացման միջոցառումների իրականացման արդյունքում զգալի մնացորդային ազդեցություններ չեն լինի:

Կապալառուն, շինարարը, հսկող և վերահսկող մարմինները պետք է խստորեն հետևեն ՇՄԿՊ-ով նախատեսված բնապահպանական մեղմացման միջոցառումների պատշաճ իրականացմանը:

5.2. Բնապահպանական ազդեցությունները մեղմացնող միջոցառումներ

Նախատեսվող գործունեության համապատասխանությունը ՀՀ օրենսդրական պահանջներին և նորմերին նախատեսվում է ապահովել, համաձայն բնապահպանական կառավարման պլանի (ԲԿՊ): ԲԿՊ-ն պարունակում է նախատեսվող գործունեության բոլոր փուլերի ընթացքում (նախագծում, շինարարություն, շահագործում) կանխատեսված հնարավոր անցանկալի բացասական ազդեցությունները կանխելու և մեղմացնելու միջոցառումները, ինչպես նաև մոնիտորինգի գործողություններ՝ ստուգելու համար շինարարական աշխատանքների իրականացման ընթացքի համապատասխանությունը պլանավորված մեղմացնող միջոցառումներին:

ԲԿՊ-ն իրենից ներկայացնում է շրջակա միջավայրի, մարդու առողջության ու շինարարների անվտանգության վրա հնարավոր բացասական ազդեցությունների նկարագրությունը, որոնք հնարավոր են ծրագրի իրականացման նախագծման, շինարարության և շահագործման փուլերում և դրանք կանխող, մեղմացնող միջոցառումների ցանկը:

Հիմնական կապալառուն պատասխանատու է լինելու ԲԿՊ-ում ներառված միջոցառումների իրականացման համար և իր հերթին համապատասխան պայմանագրային պարտավորություններ է նախատեսելու ենթակապալառուի հետ իր պայմանագրերում:

ԲԿՊ-ում նախանշված մեղմացնող միջոցառումների կատարումը և դրանց

արդյունավետությունը ստուգելու նպատակով Պատվիրատուի և հեղինակային և տեխնիկական հսկողություն իրականացնող մարմինների կողմից կիրականացվեն կանոնավոր մոնիթորինգ, որի շրջանակներում բնապահպանության մասնագետի կողմից կիրականացվեն մոնիթորինգի դաշտային ստուգայցեր:

Տեխնիկական վերահսկողությունը պետք է իրականացվի ամենօրյա ռեժիմով, որը ներառելու է նաև բնապահպանական, սոցիալական, առողջության և աշխատանքային անվտանգության հարցերը: Տեխնիկական վերահսկողություն իրականացնող կազմակերպությունը պարտավոր է ժամանակին Պատվիրատուին և/կամ նախագծային կազմակերպությանը տեղեկացնել նկատված անհամապատասխանությունների վերաբերյալ:

Ամբողջ ծրագրի շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության նվազեցմանն ու բացառմանն ուղղված միջոցառումների ծախսերի գումարային գնահատումը մոտ 10 մլն. ՀՀ դրամ է, որը կազմում է գործունեության ընդհանուր նախահաշվի արժեքի մոտ 1%-ը:

Ծախսերի արդյունավետության տեսանկյունից նպատակահարմար է համարվել փոշու, աղմուկի, ջրի որակի և թրթռումների մակարդակի պարամետրերի չափագրումներն իրականացնել այն դեպքերում, եթե ազդակիրների կողմից արձանագրվեն համապատասխան բնույթի գանգատներ:

Նախատեսվող գործունեության իրականացման ընթացքում կներդրվի բողոքների արձագանքման մեխանիզմ (ԲԱՄ), որը հիմնականում ուղղված կլինի արտաքին շահագրգիռ կողմերի և ազդակիր հասարակության կողմից իրականացվող գործունեության հետ կապված դժգոհությունների ստացմանը, գնահատմանն ու լուծմանը:

ԲԱՄ-ի հիմնական գործառույթները ևս ներկայացված են ԲԿՊ-ում:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1. Բնապահպանական կառավարման պլան (ԲԿՊ)

Աղյուսակ 1: Մեղմացնող միջոցառումներ					
Ծրագրի գործողություններ	Շրջակա միջավայրի վրա հնարավոր ազդեցություններ	Առաջարկվող մեղմացնող միջոցառումներ	Միջոցառման իրականացման պատասխանատու մարմին	Մոնիթորինգի պատասխանատու մարմին	Մեղմացնող միջոցառումների ինդիկատիվ արժեքը գնահատվում է ծրագրի արժեքի մոտ 1.0-1.5%
ՆԱԽԱՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՓՈՒԼ					
1. Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության փորձաքննություն և դրական եզրակացության ձեռքբերում	Համաձայն ՀՀ Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին օրենքի (հուլիս 2014 թ.), ըստ ազդեցության նախատեսվող գործունեությունը դասակարգվում է որպես «Գ» կատեգորիա:	1.1. Մշակվել և ՇՄՆ է ներկայացվելու ՆԳՀ հաշվետվությունը՝ բնապահպանական պետական փորձաքննություն իրականացնելու և փորձագիտական եզրակացություն ձեռք բերելու նպատակով	ՀԳՇՆ	ՋՏԻՄ	
2. Հանրային քննարկումներ, հանրության իրազեկում	Հանրության ոչ պատշաճ տեղեկացվածությունը և հնարավոր բողոքները կարող են Ծրագրի ժամկետների ձգձգման պատճառ դառնալ:	2.1. Ոռոգման համակարգերի վերականգնման նախագծերի և ԲԿՊ-ի վերաբերյալ հանրային քննարկումները իրականացվել են ըստ անհրաժեշտ պահանջների: Հանրային քննարկումների վերաբերյալ հայտարարությունները տպագրվել են «Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթի 2022թ. հունվար և փետրվար ամսվա մի շարք համաներում (տես. նկ. 1):	ՀԳՇՆ, ՋՏԻՄ	ՋՏԻՄ	
3. Մրցութային և պայմանագրային փաստաթղթերի պատրաստում	ԲԿՊ-ի պահանջները անհրաժեշտ է հաշվի առնել աշխատանքային նախագծում, որի արդյունքում հնարավոր են բնապահպանական բացասական ազդեցություններ՝ ոռոգման համակարգերի շինարարության և շահագործման փուլերում:	3.1. Աշխատանքային նախագիծը մշակվել է հաշվի առնելով ԲԿՊ-ում պլանավորված մեղմացնող միջոցառումները, որոնք պետք է ներառված լինեն նաև մրցութային և պայմանագրային փաստաթղթերում:	ՀԳՇՆ, ՋՏԻՄ	ՋՏԻՄ	
ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՓՈՒԼ					
1. Առողջության և աշխատանքային անվտանգության պլան					
4. Շինարարական հրապարակի բոլոր գործողությունները	ԲԿՊ-ի և ոռոգման համակարգերի վերակառուցման ծրագրի բնապահպանական պահանջների մասին տեղեկատվության պակասը կարող է հանգեցնել շրջակա միջավայրի վատթարացման: Շինարարակի մերձակայքում բնակվող և շինարարական հրապարակում աշխատող մարդկանց ցանկացած	4.1. Անհրաժեշտ է նշանակել բնապահպանական/աշխատանքային անվտանգության և արտակարգ իրավիճակների համար պատասխանատու անձ, ով մշտապես ներկա կգտնվի շինհրապարակում: 4.2. Անհրաժեշտ է ապահովել կրակմարիչի առկայությունը և հեշտ հասանելիությունը շինհրապարակի բոլոր մեքենաներում և հատվածներում:	Կապալառու	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	

	<p>հիվանդությունը, վնասվածքը կամ մահը վտանգավոր նյութերի, շին առարկաների ոչ ճիշտ դասավորման և շինհրապարակի ոչ ճիշտ կազմակերպման պատճառով անընդունելի է և կպահանջի համապատասխան պատժամիջոցների կիրառում:</p>	<p>4.3. Անհրաժեշտ է ապահովել առաջին բուժ օգնության դեղատուփի առկայությունը և հեշտ հասանելիությունը շինհրապարակում:</p> <p>4.4. Բանվորական և այլ անձնակազմը պետք է ապահովվի սեզոնային արտահագուստով և այլ անձնական պաշտպանիչ միջոցներով (սաղավարտ, շնչառական դիմակ, պաշտպանիչ ակնոց և ականջակալ, և անվտանգության գոտի), ինչպես նաև անհրաժեշտ է նախատեսել լծակներ դրանց կիրառումն ապահովելու համար:</p> <p>4.5. Աշխատանքային անվտանգության և առողջության հետ կապված միջադեպերը պետք է գրանցել և ներկայացվեն ՋՏՕԻՄ-ին:</p> <p>4.6. Աշխատողներին անհրաժեշտ է տրամադրել կոնկրետ աշխատանքի անվտանգության հրահանգավորում՝ աշխատանքը սկսելուց առաջ: Հրահանգավորման վերաբերյալ պետք է պատշաճ գրանցում կատարել գրանցամատյանում:</p> <p>4.7. Խստագույնս պահպանել ՀՀ օրենսդրությամբ պահանջվող աշխատանքային անվտանգության նորմերը:</p> <p>4.8. Անհրաժեշտ է բոլոր աշխատողներին ապահովել պաշտպանիչ դիմակներով, ձեռնոցներով և COVID19-ի այլ անհատական պաշտպանիչ միջոցներով:</p> <p>4.9. Անհրաժեշտ է շին. հրապարակն ապահովել ախտահանիչ (ալկոհոլի հիմքով) հեղուկներով և անձեռոցիկներով:</p> <p>4.10. Անհրաժեշտ է իրականացնել աշխատողների ջերմաչափում: Յուրաքանչյուր աշխատողի ջերմությունը չափել օրական երկու անգամ, որից մեկը՝ աշխատանքի ներկայանալու պահին և կատարել համապատասխան նշումներ ջերմաչափման գրանցամատյանում:</p> <p>4.11. Անհրաժեշտ է բացառել սուր շնչառական վարակների ախտանշաններով (ջերմություն, հագ, հարբուխ, դժվարաշնչություն) աշխատողների մուտքը շին. հրապարակ:</p> <p>4.12. Շինարարական աշխատանքների ընթացքում անհրաժեշտ է բացառել անհատական պաշտպանիչ միջոցների համատեղ օգտագործումը կամ փոխանակումը, ինչպես նաև իրականացնել համատեղ օգտագործվող գործիքների ախտահանում մեկ աշխատակցից մյուսին փոխանցելիս:</p>		
--	---	--	--	--

2. Հանրության հետ կապերի և իրազեկման պլան					
5. Հանրության իրազեկման բարձրացում, բողոքարկման մեխանիզմ	Ազդեցության ենթակա կողմերի և համայնքների թերի իրազեկվածությունը, տեղեկատվության և փոխըմբռնման պակասը կարող է հանգեցնել դժգոհությունների կամ վրդովմունքի, որի արդյունքում կարող են տեղի ունենալ Ծրագրի ժամկետների հետաձգումներ:	<p>5.1. Շինարարական աշխատանքները սկսելուց առաջ նախատեսվում է իրականացնել հանդիպում ազդակակիր անձանց հետ և տեղեկացնել ԲԱՄ-ի մասին: Հանդիպման ընթացքում կներկայացվի և կներդրվի ԲԱՄ-ը՝ համաձայն որի.</p> <p>Ա) Անհրաժեշտ է տեղադրել ցուցանակներ/ցուցապաստառներ, որոնք պարունակում են տեղեկատվություն շինարար կազմակերպության գրասենյակի գտնվելու վայրի, աշխատանքային ժամերի, պատասխանատու անձանց, ինչպես նաև հեռախոսահամարների մասին, էլեկտրոնային հասցեներ, այդ թվում՝ Պատվիրատուի, համապատասխան բաժնի հեռախոսահամարներ, էլեկտրոնային հասցեներ:</p> <p>Բ) Գրասենյակում անհրաժեշտ է պահել բողոքների գրանցամատյան:</p> <p>Գ) Անհրաժեշտ է նշանակել սոցիալական հարցերով զբաղվող պատասխանատու անձ, իսկ 15 օրվա ընթացքում պատասխանել դիմորդին հարցի լուծման վերաբերյալ:</p>	ՋՏԾԻՄ, Կապալառու	ՋՏԾԻՄ, ՏՎԽ	
3. Շրջակա միջավայրի պահպանության պլան					
6. Նախագծված ոռոգման համակարգերի վերակառուցման աշխատանքներ: Հողային աշխատանքներ Շինանյութերի փոխադրումներ	<p>Գնահատվում են հիմնականում փոշու արտանետումներ, մասնավորապես.</p> <ul style="list-style-type: none"> - հողային աշխատանքների և ոռոգման համակարգերի վերակառուցման և այլ շին. գործողությունների ընթացքում, - տրանսպորտային միջոցների երթևեկության, ինչպես նաև շին տեխնիկայի շահագործման ընթացքում՝ <p>Շինարարական աշխատանքների ընթացքում գնահատվում է աղմուկի և թրթռումների մակարդակի աճ:</p>	<p>6.1. Օդի աղտոտման և փոշու կառավարում</p> <p>6.1.1. Օդի որակի չափագրումներ կիրականացվեն ազդակակիր անձանց համապատասխան բողոքների դեպքում:</p> <p>6.1.2. Անհրաժեշտ է իրականացնել կանոնավոր ջրցանում շինհրապարակից փոշու արտանետումները նվազագույնի հասցնելու նպատակով:</p> <p>6.1.3. Անհրաժեշտ է նվազագույնի հասցնել շինհրապարակում պահվող նյութերի և թափոնների քանակը և պահել կուտակված նյութերը հնարավորինս ծածկված վիճակում փոշու հնարավոր տարածումից խուսափելու համար՝</p> <p>6.1.4. Մեքենաների երթևեկությունն անհրաժեշտ է իրականացնել սահմանափակ 30կմ/ժ չգերազանցող արագությամբ՝ երթևեկությունից առաջացող արտանետումները</p> <p>6.1.5. կրճատելու համար՝</p> <p>6.2. Աղմուկի և թրթռումների կառավարում</p> <p>6.2.1. Աշխատատեղերում աղմուկի և թրթռումների մակարդակը պետք է համապատասխանի ՀՀ օրենսդրական նորմերին և մակարդակների չափագրումներ կիրականացվեն ազդակակիր անձանց համապատասխան բողոքի դեպքում:</p>	ՋՏԾԻՄ Կապալառու	ՋՏԾԻՄ, ՏՎԽ	
			Կապալառու		
			Կապալառու		
			Կապալառու		
			ՋՏԾԻՄ Կապալառու		

		<p>6.2.2. Անհրաժեշտ է խուսափել մեքենաների և սարքավորումների կայանելուց զգայուն ազդակակիրների հարևանությամբ, ինչպիսիք են՝ մասնավոր բնակելի տները, փոքր բիզնեսի կետերը, հասարակական շենքերը և այլն՝</p> <p>6.2.3. Աղմուկ առաջացնող աշխատանքները անհրաժեշտ է իրականացնել օրվա ցերեկային ժամերին՝ 14:00-18:00:</p> <p>6.2.4. Բոլոր մեքենաները պետք է ապահովված լինեն համապատասխան խլացուցիչներով, որոնց սարքին լինելը պետք է ստուգվի յուրաքանչյուր օր աշխատանքները սկսելուց առաջ:</p> <p>6.2.5. Անհրաժեշտ է բացառել անսարք վիճակում գտնվող մեքենաների օգտագործումը, իսկ դրանց կամ խլացուցիչների անսարքիության դեպքում տվյալ մեքենան անհրաժեշտ է դուրս բերել շինհրապարակից՝</p> <p>6.2.6. Անհրաժեշտ է խուսափել թրթռումներ առաջացնող աշխատանքներ կատարելուց, իսկ նման աշխատանքների անհրաժեշտության դեպքում՝ դրանք իրականացնել ցերեկային ժամերին՝ խստորեն պահպանելով ՀՀ թույլատրելի նորմերի մակարդակները:</p> <p>6.2.7. Անհրաժեշտ է ապահովել բոլոր բանվորներին համապատասխան ԱՊՄ-րով, այդ թվում՝ ականջակալներով:</p>	<p>Կապալառու</p> <p>Կապալառու</p> <p>Կապալառու</p> <p>Կապալառու</p> <p>Կապալառու</p> <p>Կապալառու</p>		
	Ծառափայլին բուսականության վրա ազդեցություն	<p>6.3. Բուսականության պահպանում և կառավարում</p> <p>6.3.1. Անհրաժեշտ է պարբերաբար իրականացնել ազդեցության ենթարկված բուսականության ջրցանման միջոցառումներ՝ բուսականության վրա նստած փոշին հեռացնելու նպատակով՝</p> <p>6.3.2. Անհրաժեշտ է ապահովել տարածքում առկա բուսականության (եթե առկա են) ոռոգման միջոցառումները շինարարության ընթացքում:</p> <p>6.3.3. Անհրաժեշտ է բացառել տարածքում այն ծառերի և թփերի հատումը, որոնք նախագծի համաձայն ազդեցության չեն ենթարկվում</p>	<p>Կապալառու</p> <p>Կապալառու</p> <p>Կապալառու</p>	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	
	Պատահական հայտնաբերված գտածոներ	<p>6.4. Մշակութային ժառանգություն</p> <p>6.4.1. Հողային կամ շին. աշխատանքների ժամանակ հայտնաբերված պատահական գտածոները պետք է գրանցվեն, տեղեկատվությունը պետք է տրամադրվի պատասխանատու մարմիններին, աշխատանքները պետք է հետաձգվեն կամ դրանց կատարման վայրը փոփոխվի՝ գտածոների հետագան պարզելու նպատակով</p>			

4. Շինարարական հրապարակի կազմակերպման պլան					
7. Շին հրապարակի կազմակերպում:	Շինհրապարակի ոչ ճիշտ կազմակերպումից բխող ազդեցություններ, ազդակիր կառույցների և սպասարկվող անձնակազմի վրա:	<p>7.1. Անհրաժեշտ է կազմել շին հրապարակի կազմակերպման սխեման, որում նշված կլինեն, շին նյութերի պահեստավորման, բուսահողի ժամանակավոր պահեստավորման, նյութերի և թափոնների ժամանակավոր կուտակման տեղերը, մեքենաների և սարքավորումների կայանատեղերը և այլն:</p> <p>7.2. Անհրաժեշտ է հետլիցքն իրականացնել հնարավորինս կարճ ժամկետներում և բացառել անիմաստ բաց խրամուղիների առկայությունը՝</p> <p>7.3. Շինհրապարակի տարածքը պետք է պահել մաքուր և կարգավորված: Իրականացնել շինհրապարակի և մոտեցնող ճանապարհների ամենօրյա մաքրում՝ ցեխի և փոշու տարածումը կանխելու նպատակով:</p> <p>7.4. Անհրաժեշտ է շինհրապարակում ունենալ կեղտաջրերի հեռացման տարա (≥3 մ³) և հնարավոր կեղտաջրերը/բետոնաջրերը հեռացնել նախատեսված տարայում՝ Տարայում հետերոզեն մասնիկների նստեցումից հետո պարզված ջուրը օգտագործել շին աշխատանքներում, իսկ հետերոզեն զանգվածը որպես շին աղբի հեռացնել աղբավայր:</p>	Կապալառու	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	
Կապալառու			Կապալառու		
Կապալառու			Կապալառու		
5. Երթևեկության և մոտեցման ճանապարհների կառավարման պլան					
8. Շինհրապարակ մուտք և ելք գործող մեքենաներ	<p>Մոտեցնող ճանապարհների վիճակը երթևեկության կազմակերպման համար գնահատվում է բավարար:</p> <p>Երթևեկության և մոտեցման ճանապարհների վրա գնահատվում են հետևյալ ազդեցությունները.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ փոշու, աղմուկի և թրթռումների մակարդակի աճ, ▪ հանրային ճանապարհների վրա ցեխի և շին. աղբի տարածում, ▪ շինարարական ծանր սարքավորումների և փոխադրամիջոցների կողմից ճանապարհների հնարավոր վնասները՝ 	<p>8.1. Մեքենաների և բեռնատարների երթևեկությունն անհրաժեշտ է կազմակերպել հասարակական երթևեկությանը և հիմնական հանրային ճանապարհներին նվազագույն անհարմարություններ և վնաս պատճառելու սկզբունքով՝</p> <p>8.2. Մեքենաների և բեռնատարների երթևեկությունն անհրաժեշտ է կազմակերպել շինհրապարակ մուտքի և ելքի համար նախատեսված ճանապարհով՝</p> <p>8.3. Անհրաժեշտության դեպքում, ձեռնարկել մոտեցման ճանապարհին հասցրած վնասների վերականգման աշխատանքներ՝ ապահովելով ճանապարհի նախնական վիճակը:</p> <p>8.4. Անհրաժեշտության դեպքում ձեռք բերել պետ. մարմիններից շին տրանսպորտային միջոցների երթևեկության ուղիների թույլտվություն</p> <p>8.5. Խխուսափել գործողություններից, որոնք կարող են ճանապարհների խցանումների պատճառ դառնալ:</p> <p>8.6. Մեքենաների և սարքավորումների կայանատեղին անհրաժեշտ է կազմակերպել միայն սահմանված վայրերում:</p> <p>8.7. Անհրաժեշտ է ապահովել բեռնատարների ծածկով</p>	Կապալառու	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	
Կապալառու			Կապալառու		
Կապալառու			Կապալառու		
Կապալառու			Կապալառու		
Կապալառու			Կապալառու		
Կապալառու			Կապալառու		

		<p>երթնեկունը շինհրապարակը լքելիս:</p> <p>8.8. Անհրաժեշտ է ապահովել փոխադրամիջոցների սարքավորվածությունը ադմուկի կլանիչներով և խլացուցիչներով:</p> <p>8.9. Անհրաժեշտ է իրականացնել փոխադրամիջոցների տեխնիկական վիճակի կանոնավոր զննում՝ վառելանյութի և յուղի հոսքը կանխելու համար:</p> <p>8.10. Անհրաժեշտ է դադարեցնել արտահոսքեր ունեցող մեքենաների աշխատանքը և փոխարինել պատշաճ վիճակի մեքենաներով:</p> <p>8.11. Նախքան շինհրապարակից հեռանալն անհրաժեշտ է ապահովել անվադողերը մաքրելու միջոցներով (աշխատանքային տեղամասում կոպչային մակերևույթների և փոխադրամիջոցների լվացման միջոցներ՝ համապատասխան արտահոսքի կանխման համակարգով) շինարարական աղբն ու ցեխի տարածումը կանխելու համար:</p> <p>8.12. Պարբերաբար պետք է ստուգել հարակից ճանապարհների վիճակը՝ պարզելու համար շինհրապարակից տարածվող ցեխի առկայությունը, իսկ տարածման դեպքում՝ այն մաքրել:</p>	Կապալառու		
			Կապալառու		
			Կապալառու		
			Կապալառու		
			Կապալառու		
			Կապալառու		

6. Արտակարգ իրավիճակների արձագանքման պլան

9. Վտանգավոր նյութերի օգտագործում և այլ արտակարգ իրավիճակների դեպքեր (դժբախտ պատահարներ և այլն)	<p>Վառելիքի կամ յուղի արտահոսքի պատճառով հնարավոր է դրանց թափանցում հողի մեջ:</p> <p>Աշխատողների մոտ կորոնավիրուսային հիվանդության (COVID-19) ախտանիշների առակայության դեպքեր:</p>	<p>9.1. Անհրաժեշտ է նշանակել արտակարգ իրավիճակների համար պատասխանատու անձ, ով մշտապես ներկա կգտնվի շին հրապարակում:</p> <p>9.2. Անհրաժեշտ է մշակել և իրականացնել վտանգավոր նյութերի հետ անվտանգ կերպով վարվելու և պահեստավորելու ընթացակարգերը:</p> <p>9.3. Անհրաժեշտ է իրականացնել արտակարգ իրավիճակների արձագանքման քայլերի մասին տեղեկացնող պաստառների տեղադրում:</p> <p>9.4. Վտանգավոր նյութերի կառավարումը պետք է իրականացնել ՀՀ օրենսդրական պահանջներին համապատասխան:</p> <p>9.5. Շինարարական բոլոր տեղամասերում անհրաժեշտ է ապահովել արտակարգ պատահարների դեպքում կոնտակտային տվյալները, պատասխանատու անձանց և անվտանգության պատասխանատուի անուն(ները), հեռախոսահամարները պարունակող պաստառների առկայությունը:</p> <p>9.6. Շինարարական աշխատանքների տեղամասերում տեղադրել հրդեհաշիջման սկզբնական միջոցներ, փակցնել հակահրդեհային անվտանգության պաստառներ և այլն:</p> <p>9.7. Անբարենպաստ օդերևութաբանական պայմանների (քամու արագություն, անհողմություն, մառախուղ)</p>	Կապալառու	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	
			Կապալառու		
			Կապալառու		
			Կապալառու		
			Կապալառու		
			Կապալառու		

		<p>դեպքում աշխատանքներն իրականացնել պահպանելով անվտանգության բոլոր կանոնները կամ շին. աշխատանքները դադարեցնել մինչ օդերևութաբանական պայմանները կլինեն բարենպաստ աշխատանքների վերականգնման համար:</p> <p>9.8. Արտակարգ պատահարի դեպքում անմիջապես անհրաժեշտ է տեղեկացնել Պատվիրատուին:</p> <p>9.9. Անհրաժեշտ է անմիջապես տեղեկացնել Պատասխանատուին աշխատողի մոտ թեթև հազի, ջերմության (>37.3°C) բարձրացման կամ ինքնազգացողության վատթարացման դեպքում:</p> <p>9.10. Անհրաժեշտ է իրականացնել աշխատողի անմիջական աշխատանքային տարածքի կամ շփման մակերեսի, օգտագործած գործիքների և անհատական պաշտպանիչ միջոցների (սաղավարտ, արտահագուստ և այլն) անհապաղ ախտահանման միջոցառումներ՝ հիվանդության ախտորոշման դեպքում:</p>	Կապալառու		
7. Թափոնների և նյութերի կառավարման պլան					
10. Շինհրապարակ և շինարարական աշխատանքներ	Շին աղբի տեղադրումը անհամապատասխան վայրերում, ջրահեռացման համակարգ ներթափանցող թափոնները և աղտոտիչները և շինարարական այն նյութերը, որոնք չեն մաքրվում շինհրապարակից իրենցից պտտենցիալ վտանգ են ներկայացնում:	<p>10.1. Հողային հանույթը և այլ շինարարական աղբը տեղադրել բացառապես տեղական իշխանության կողմից հատկացված վայրում:</p> <p>10.2. Կանոնավոր կերպով (3 օրը մեկ) շինհրապարակից անհրաժեշտ է հեռացնել շինարարական թափոններն ու աղբը՝ փոշին և շին աղբի երկարատև կուտակումը և երթևեկության խոչընդոտները կանխելու համար:</p> <p>10.3. Շին հրապարակի տարածքի սահմաններում անհրաժեշտ է հատկացնել շին աղբի նախնական կուտակման վայր:</p> <p>10.4. Անհրաժեշտ է բացառել շինանյութերի և աղբի կուտակումը շինհրապարակից դուրս մասնավոր կամ հասարակական տարածքում, ինչպես նաև տարածքին կից տեղադրված հասարակական աղբամանների օգտագործումը՝ շին թափոնների հեռացման նպատակով:</p> <p>10.5. Առաջացած երկրորդային օգտագործման համար պիտանի նյութերը հեռացնել շինարար կապալառուի պահեստամաս՝ այլ աշխատանքներում օգտագործելու նպատակով, իսկ գոյացած աղբը տեղափոխել աղբավայր (տես 10.1 ենթակետ):</p> <p>10.6. Անհրաժեշտ է սպառողական հատկությունները կորցրած յուղի թափոնները հավաքել հերմետիկ տարայում, պահել հրապարակում՝ ըստ վերը նկարագրված կարգի, և հետագայում հանձնել լիցենզավորված վերամշակողի:</p>	Կապալառու	ՋՏԾԻՄ, ՏՎԽ	

8. Աշխատողների և ղեկավար անձնակազմի դասընթացներ					
11. Աշխատողների և ղեկավար անձնակազմի վերապատրաստում	Թերի իրազեկվածության և տեղեկատվության պակասից բխող ազդեցություններ:	11.1. Անհրաժեշտ է իրականացնել բոլոր աշխատողների համար ԲԿՊ պահանջների մասին դասընթացներ այդ թվում թափոնների ճիշտ կառավարման, տարածքը մաքուր պահելու և այլն 11.2. Բոլոր աշխատողներին անհրաժեշտ է իրազեկել աշխատանքի անվտանգության և արտակարգ իրավիճակների արարողակարգի մասին 11.3. Բոլոր վարորդներին անհրաժեշտ է իրազեկել ԵԿՊ-ի վերաբերյալ:	ՋՏԻՄ, Կապալառու Կապալառու Կապալառու	ՋՏԻՄ ՋՏԻՄ, ՏՎԽ ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	
9. Աշխատանքային տեղամասի վերականգնման և բարեկարգման պլան					
12. Շինհրապարակի վերականգնումը	Անհրաժեշտ է շինհրապարակից հեռացնել շինարարական նյութերը թափոնները և շին պարագաները	12.1. Շինհրապարակից անհրաժեշտ է հեռացնել շինարարության հետ կապված բոլոր պարագաները, այդ թվում՝ չօգտագործված նյութեր, թափոններ, մեքենաներ, սարքավորումներ, ցանկապատում և այլն 12.2. Անհրաժեշտ է վերականգնել բոլոր վնասված կամ տեղահանված կոմունիկացիաները, ապամոնտաժման և վերատեղադրման աշխատանքները 12.3. Անհրաժեշտ է շինհրապարակը մաքրել կենցաղային և այլ աղբից, հեռացնել յուղի, վառելիքի արտահոսքի հետքերը	Կապալառու Կապալառու Կապալառու	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	
ՀԵՏԵԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ ՓՈՒԼ					
13. Թերությունների վերացման աշխատանքներ	Շինարարական փուլի համար սահմանված բոլոր ազդեցությունները	13.1. Անհրաժեշտ է ապահովել բոլոր մակերեսների՝ այդ թվում՝ ժամանակավոր օգտագործված տարածքների վերականգնումը մինչև սկզբնական վիճակ: 13.2. Անհրաժեշտ է ապահովել կանաչապատման աշխատանքները՝ համաձայն կանաչապատման նախագծի:	ՋՏԻՄ, Կապալառու	ՋՏԻՄ, Կապալառու	
14. Բնապահպանական աուդիտ		14.1. Իրականացնել հետշինարարական բնապահպանական աուդիտ:	Կապալառու	ՋՏԻՄ	

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2. Բնապահպանական մոնիթորինգի պլան

Վայրը/ Գործողությունը/ Փուլը	Մոնիթորինգի ենթակա պարամետրեր	Մոնիթորինգի կետեր	Մոնիթորինգի գործիքներ/ մեթոդներ	Բնապահպանական գործողությունների ցուցանիշ	Պատասխանատուներ	Մոնիթորինգի հաճախականություն
Շ Ի Ն Ա Ը Ա Ը ՈՒ Թ Յ Ա Ն Փ ՈՒ Լ						
1. Աշխատանք ունենալու հնարա- վորություններ	Աշխատուժը համալրված է տեղաբնակներով	Բլրը շին. հրապարակ	Փաստաթղթերի ստուգում այդ թվում՝ կապառուի կողմից աշխատատեղեր՝ նախատես- ված տեղաբնակ աշխատողների, ցածր որակավորում ունեցող- ների և կանանց համար	Կապառուի կողմից աշխատանքի ընդունված տեղաբնակ աշխատողների, ցածր որակավորում ունեցողների և կանանց թիվը	ՋՏՕԻՄ, ՏՎԽ	Կսահմանվի Կապառուի կողմից աշխատուժի համալրման պլանի մեջ դիտարկել շինարարական գործողությունների մոբիլիզացման փուլում
2. Հանրային լսումներ և կապը հանրության հետ	- Հանրության տեղեկացվածությու- նը շինարարության փուլերի վերաբերյալ - Ազդակիր կողմերի տեղեկաց- վածություն Բողոքներին արձագանքման մեխանիզմի վերաբերյալ	Բողոք շին. հրապարակ	- փաստաթղթերի ստուգումներ, - ստուգայցեր շին տեղամասեր, - հանրային լսումներ, - բողոքների գրանցամատյանի ստուգումներ	Բողոքներին արձա- գանքման մեխանիզմն իրականացվել է պահանջ- վող ընթացակարգերին համապատասխան	ՋՏՕԻՄ	Հանրային լսումները՝ շին աշխատանքները սկսելուց առաջ: ԲԱՄ-ը կանոնավոր ժամանակացույցին համապատասխան:
3. Տարածքի մաքրում քարաբեկորներից	- տարածքի մաքրումը քարաբե- կորներից իրականացված է, - շինհրապարակի մերձակայքի բուսականությունը պաշտպանված է	շին. հրապարակ	- տարածքի քարաբեկորներից մաքրմանը վերաբերվող փաստաթղթերի ստուգում, - շին. հրապարակ ստուգայցեր	Գրանցամատյանում տեղեկատվությունն առկա է	ՋՏՕԻՄ	Կանոնավոր ժամանա- կացույցին համապա- տասխան
4. Շրջակա միջավայրի պահպանություն	- նստվածքների առաջացում, - փոշու և այլ օդի աղտոտիչների արտանետումներ, - աղմուկի և թրթռումների մակարդակի բարձրացում	Բողոք շին. հրա- պարակներ, շին. հրապարա- կից 50մ հեռա- վորության վրա գտնվող փոշու, աղմուկի, թրթռումների զգայուն ընկալիչներ	- ակնադիտական ստուգում- ներ՝ շինհրապարակ ստուգ- այցերի միջոցով, - բողոքների գրանցամատյանի գրառումների ստուգում; - փոշու, աղմուկի, թրթռում- ների մակարդակների գործիքային ստուգում և վերլուծություն բողոքների առկայության դեպքում:	- գրանցամատյանում գրանցված բողոքներ- րի քանակն ու կարևորությունը, - փոշու, աղմուկի և թրթռումների մա- կարդակը գտնվում է ՀՀ գործող նորմերի սահմաններում	ՋՏՕԻՄ, ՏՎԽ	Կանոնավոր ժամանա- կացույցին համապա- տասխան

5. Շին աղբի և թափոնների տեղադրման վայրեր	- շին աղբի և թափոնների տեղադրման գտնվելու վայրը, հատակագիծը և կառավարումը:	Շին աղբի և թափոնների տեղադրման վայրի հարևանությամբ բնակ-չությանը պատճառված անհարմարություններ:	- փաստաթղթերի ստուգում, - ստուգայցեր շին աղբի և թափոնների տեղադրման վայրեր	- Շին աղբի և թափոնների տեղադրման վայրը և հատակագիծը համապատասխանում են պետ. մարմինների կողմից թույլատրվածին և տարածքի կառավարման պլանին, - գրանցամատյանում գրանցված բողոքների քանակն ու կարևորությունը	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	Կանոնավոր ժամանակացույցին համապատասխան
6. Երթևեկության և մոտեցման ուղիների կառավարումը	- երթուղիների և մոտեցման ուղիների գտնվելու վայրերը; - բնակչությանը պատճառվող անհարմարությունները և անվտանգության հարցերը Ճանապարհների և այլ կառույցներին հատկապես ջրահեռացման համակարգերին պատճառվող վնասներ:	Ճանապարհների օգտագործում սարքավորումների և նյութերի տեղափոխության և այլ մար. շինհրապարակի մոտեցման մուտքերը	- փաստաթղթերի ստուգում, - շինհրապարակ կատարած ստուգայցեր	- երթևեկության և մոտեցման ուղիների համապատասխանությունը Պլանի մասնագրերին, - գրանցամատյանում գրանցված բողոքների քանակն ու կարևորությունը	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	Կանոնավոր ժամանակացույցին համապատասխան
7. Վտանգավոր նյութերի և թափոնների կառավարում	- վառելիքի, յուղերի և այլ թունավոր նյութերի պատահական կամ մշտապես տեղի ունեցող արտահոսքեր	Բոլոր շին. հրապարակ	- փաստաթղթերի ստուգում, - շինհրապարակ կատարած ստուգայցեր	- Պատահարների դեպքում պատահարների հաշվետվության ձևը լրացված է, - պատահարները կառավարվում են արտակարգ իրավիճակների պլանին համապատասխան:	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	Կանոնավոր ժամանակացույցին համապատասխան
8. Թափոնների և շին. նյութերի կառավարում	- Շինարարական թափոնների և նյութերի կառավարումը շինարարության ընթացքում	Բոլոր շին. հրապարակներ	- փաստաթղթերի ստուգում, - շինհրապարակ, հանքեր, թափոնավայրեր կատարած ստուգայցեր	- շին աղբը, կենցաղային աղբը, ոչ պիտանի և ավելցուկային նյութերի քանակները կառավարվում են Պլանին և հրահանգներին համապատասխան և տեղադրվում են միայն թույլատրված վայրում, - թափոնների գրանցամատյանը մշակված է և պատշաճ վարվում է:	Կանոնավոր ժամանակացույցին համապատասխան, ՏՎԽ	
9. Շինհրապարակի վերականգնում, բանվորական հագուստի, անվտանգության կանոնների,	- Աշխատողների սանիտարակենցաղային պայմանները համապատասխանում են ՀՀ գործող նորմերին, - շինհրապարակը մաքրված է, նյութերը և թափոնները	Տեղամասեր կատարած ստուգայցեր	- Աշխատողների սանիտարահիգիենիկ պայմանները համապատասխանում են ՀՀ առողջապահության նախարարի 2012 թ. սեպտեմբերի 19-ի N15-Ն հրամանով հաս-	- ամբողջ շին աղբը, նյութերի մնացորդները և սարքավորումները հեռացված են շինհրապարակից, - թփերի վերատնկման	ՋՏԻՄ, ՏՎԽ	

<p>սանիտարահիլենիկ կանոնների պահպանում</p>	<p>հեռացված են, - բոլոր մակերեսները, այդ թվում՝ ժամանակավոր օգտագործված տարածքները վերականգնված են, - շինհրապարակի տարածքը բարեկարգված է:</p>		<p>տատված «Կազմակերպություններում աշխատողների սանիտարակենցաղային սենքերի» N2.2.8-003-12 սանիտարական կանոնների և նորմերի պահանջներին: - Շինհրապարակի որակի, բանվորական հագուստի կուլտուրայի, անվտանգության կանոնների պահպանման ուղղված մոնիթորինգն իրականացված է համաձայն ՀՀ կառավարության 2020թ. հունիսի 2-ի նիստի N 87 արձանագրություն պահանջների: - Շինհրապարակի վերականգնման պլանն առկա է:</p>	<p>վայրը և քանակը համապատասխանում են նախագծի կանաչապատման պլանին, - ապահովված է թփերի 90% կաչողականությունը:</p>		
<p>Շ Ա Հ Ա Գ Ո Ր Ծ Մ Ա Ն (Թ Ե Ր ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն Ն Ե Ր Ի Վ Ե Ր Ա Ց Մ Ա Ն) Փ ՈՒ Լ</p>						
<p>10. Թերությունների վերացման աշխատանքներ</p>	<p>- աղմուկի, օդի աղտոտիչների և այլ բնապահպանական ազդեցություններ</p>	<p>Ոռոգման համակարգերի տարածքների սահմաններում</p>	<p>Բողոքներ</p>	<p>Բողոքների դեպքում՝ աղմուկի և թրթռումների, օդի որակի չափագրումներ ստուգելու համար համապատասխանությունը ՀՀ օրենսդրական պահանջներին</p>	<p>ՋՏՕԻՄ</p>	
<p>11. Տարածքի բարեկարգում</p>	<p>Թփերի և այլ բուսականության նորմալ աճ</p>	<p>Բարեկարգման բոլոր տեղամասերը</p>	<p>Ստուգայցեր</p>	<p>Ծառերի, թփերի և խոտածածկույթի սանիտարական վիճակի ստուգումներ</p>	<p>ՋՏՕԻՄ</p>	

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 3. Համայնքի գրությունը

АДМИНИСТРАЦИЯ СЕЛА
ЦОВИНАР ГЕГАРКУНИКИ
МАРЗ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

THE RURAL ADMINISTRATION
OF THE VILLAGE TSOVINAR
GEGARKUNIK MARZ RA

ՀՀ. ԳԵՂԱՐՔՈՒՆԻԻ ՄԱՐԶ, ԾՈՎԻՆԱՐԻ ԳՅՈՒՂԱՊԵՏԱՐԱՆ

Թիվ 148

Հեռ. / Tel / 0262/ 60019

15-12-2021թ.

<<ԳՇՆ>>
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՏՆՕՐԵՆ՝
Վ. ՀՈՎԱՍԱՓՅԱՆԻՆ

Հարգելի Հովասափյան

Ի պատասխան Ձեր 29-11-2021թ. թիվ ՎՀ-281 գրությանը տեղեկացնում ենք, որ Ծովինար Մեծ առու ջրանցքի վերականգնման աշխատանքների ընթացքում շինարարական թափոնները տեղափոխել 7 կմ հեռավորության վրա:

Համայնքի ղեկավար

Մ. Մարտոյան

Հավելված 4. Հանրային քննարկումներ

1. Հայտարարություն

ՊԱՏՄԱՎՈՐՑՈՒՄ

«Երբեքս միջավայրի փառազինության գնահատման և վերանորոգման մասին» ՀՀ օրենքի (21.06.2014թ. ԳՕ-ՊՕ-Ն համաձայն ինչպես նաև ՀՀ կառավարության 19.11.2014թ. N 1325-Ն որոշմանը սահմանված կարգով, սույն բվտեմսի փնտրվարի 3-ին ժամը 14:00-ին Գեյարտանիի մարզի Սարտանի համայնապետության (հասցե՝ Է. Սարտանի, Հանրային 2) տեղի կազմակերպության «Քաղաքի համայնապետի ստեղծման մասին օրենքի» քննարկման իրականացման «Ցեֆին» հասցեյի ՄԾՍ առաջարկի» վերականգնման աշխատանքների վերաբերյալ հանրային հնչարարություն (1-ին փուլի հանրային ծանուցում և հնչարարություն):

Լաֆուլայի վաստարդների և բնակարանային միջավայրի գնահատման հարթի կարելի է ծանուցանել «ԳԳԿ» ՄԳԿ-ում (հասցե՝ Երևան, Կիևյան 16, էլ. փոստ՝ hghovh@gmail.com, հեռ.՝ 010274306):

2. Արձանագրություն

ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

«Շովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցքի» ոռոգման համակարգի վերականգնման
նախագծի բնագիտական հարցերի վերաբերյալ
(1-ին հանրային քննարկումներ)

2022թ. փետրվարի 3-ին ժ. 14:00-ին Գեղարքունիքի մարզի Մարտունի համայնքապետարանում (հասցե՝ ք. Մարտունի, Շահումյան 2) տեղի ունեցավ հանրային քննարկում, որին մասնակցում էին Մարտունի համայնքի ղեկավարի 1-ին տեղակալը և աշխատակիցներ, Շովինար վարչական շրջանի ղեկավարը և աշխատակիցներ, համայնքի բնակիչներ, «Գեղարքունիք» ԶՕԸ-ի գործադիր տնօրենը, ճարտարագետը և Շովինարի ենթակառուցվածքի մասնագետը, «ՀԳՇՆ» ՄՊԸ-ի ներկայացուցիչներ՝ ընդհանուր առմամբ 11 մարդ:

Հանրային քննարկման թեմա՝ «Շովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցքի» ոռոգման համակարգի վերականգնման նախագծի և դրան առնչվող բնագիտական և սոցիալական ազդեցությունների վերաբերյալ:

ՕՐԱԿԱՐԳ

1. «Շովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցքի» ոռոգման համակարգի վերականգնման նախագծային լուծումների ներկայացում (զեկուցող՝ «ՀԳՇՆ» ՄՊԸ նախագծի գլխ. մասնագետ Էդ. Գրիգորյան)
2. Բնագիտական և սոցիալական հարցերի, բնապահպանական և սոցիալական ենթակառուցվածքի ազդեցությունների և դրանց մեղմացնող միջոցառումների ներկայացում (զեկուցող՝ «ՀԳՇՆ» ՄՊԸ սոցիալական հարցերի մասնագետ Հ. Ասլանյան)
3. Հարցուպատասխան շահագրգիռ կողմերի հետ:

Ելույթ ունեցան

- «ՀԳՇՆ» ՄՊԸ-ի սոցիալական հարցերի մասնագետ Հասմիկ Ասլանյանը՝ նա ներկայացրեց հանրային քննարկման օրակարգը և ելույթի խոսքով հանդես եկող մասնագետներին:
- «ՀԳՇՆ» ՄՊԸ-ի գլխ. մասնագետ Էդվարդ Գրիգորյանը ներկայացրեց ոռոգման համակարգերի արդիականացման ծրագրում ընդգրկված Շովինար համայնքի Մեծ առու ջրանցքի ոռոգման համակարգի վերականգնման աշխատանքային նախագիծը, հիմնական նախագծային լուծումները:
- «ՀԳՇՆ» ՄՊԸ-ի սոցիալական հարցերի մասնագետ Հ. Ասլանյանը ներկայացրեց ծրագրի բնագիտական մասը, շրջակա միջավայրի զննության արդյունքները, ծրագրի իրականացման արդյունքում ակնկալվող դրական և բացասական

բնագտնական հնարավոր ազդեցությունների, դրանց կանխարգելող միջոցառումների վերաբերյալ հարցերը: Ներկայացվեց որ «Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն նախատեսվող գործունեությունը դասակարգվել է որպես «Գ» կատեգորիայի գործունեության տեսակ՝ ըստ որի փորձաքննությունն իրականացվում է մեկ Նախնական/ փուլով: Նախատեսվող ոռոգման համակարգերի վերականգնման աշխատանքների իրականացման արդյունքում ակնկալվում են ազդակիր համայնքների բնակչության վրա դրական սոցիալ-տնտեսական ազդեցություններ: Ոռոգման համակարգերի բարելավման աշխատանքների իրականացման տարածքներում չանդաֆտի, բուսական ու կենդանական տեսակների, հողային և ջրային ռեսուրսների վրա վնասակար ազդեցություններ չեն ակնկալվում: Մրագրով նախատեսված աշխատանքները ներառում են արդեն գոյություն ունեցող կառուցվածքների վերականգնման աշխատանքներ, հետևաբար դրանց ազդեցությունը բնական լանդշաֆտների վրա կլինի նվազագույն և կկրի ժամանակավոր բնույթ՝ շինարարության փուլում: Դրանք հիմնականում կապված են օդի ժամանակավոր աղտոտման, շինարարական և կենցաղային թափոնների առկայության, ինչպես նաև աղմուկի ազդեցության հետ:

Աշխատանքային փուլում կազմված Բնագտնական և սոցիալական կառավարման սլանդի (ԲՄԿՊ)-ի համաձայն ննարավոր բոլոր բացասական ազդեցությունները կնվազեցվեն (կմեղմացվեն): ԲՄԿՊ-ում ներառված մեղմացնող միջոցառումների իրականացման և վերահսկման արդյունքում Շինարարության ավարտից հետո բնագտնական և սոցիալական բացասական ազդեցություններ չեն ակնկալվում:

Քննարկման մասնակիցների կողմից հանդիպման ընթացքում վեր հանվեցին հետևյալ հարցերը:

Հարց 1. Համայնքապետարանի բարձրագույն տնտեսության բաժնի աշխատակից Հակոբ Անացականյան. «Նշված վայրերում՝ արոտավայրերում, անասունների համար խմելու ջրի խնդիր չի առաջանա »

Պատասխան 1. Մայր առուն չենք փակում, վերեի հատվածով է ջրանցքի վերականգնումը: Անասունների համար խմելու ջրի խնդիր չեն ունենալու: 2 խմոց է նախատեսված:

Հարց 2. Մովսիսարի վարչական ղեկավար Հակարամ Թարվոչյան. «Մրագիրը շատ կարևոր է հավատում ենք: Մինչև համայնք մտնում է մոտ: Չկմ, առաջարկում ենք շարունակել մնացած 2 կմ հատվածը»:

Պատասխան 2. Առաջարկությունն արվել է, հարցը կքննարկվի:

Հայր 3. Մարտուկի ՏՕԸ-ի Օռլիմարի ներտարածքի մասնագետ Աշոտ Քոչարյան:
 «Կազմի կրճատ հատվածում 1906 հրկրաշարժի բաժանարար ճյուղ կա: Առաջարկում եմ նախազբնում ավելացնել այդ հատվածը»
 «Դատարան 3. Առաջարկությունը կրճատվի»:

Մասնակիցներին հետաքրքրող բոլոր հարցերին մասնագետների կողմից օրվելին համապատասխան պարզաբանումներ և պատասխանները:

Քննարկման մասնակիցներն իրենց նախադրյալներն ու գոտևակոչումները հայտնեցին ներկայացված նախագծի վերաբերյալ, հույս հայտնելով իրենց առաջարկությունները և շարունակելու մնալու 2 կմ-ի վերականգնման աշխատանքները:

Մասնակիցների ցուցակը կից ներկայացվում է:

Քննարկման մասնակիցների ցուցակ

Մասնակցություն

Քննարկող

Վ. Գրիգորյան, Գերաշրջանի մարզի Մարտուկի համայնքի ղեկավարի է-ին տեղակալ

Մասնակցություն

Վերականգնող

2. Արսևյան, «ԳԵՆ» ՄԲԸ ստեղծարարական հարցերի մասնագետ

Եղ. Գրիգորյան, «ԳԵՆ» ՄԲԸ համայնքի գլխավոր մասնագետ

ՈՐՈՒԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՆԻ ԱՐԿԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

«Ուլիսար համայնքի Մեծ սառու ջրանցքի ոռոգման համակարգի վերականգնման նախագիծն ու Երջակա վիթակարի վրա ազդեցության նախնական գնահատման ՀԱՄԱՐՈՒՄ ԲԱՆԱԿՈՒՄԱՆԵՐ»

Չեռնարկող՝ «ԳԵՆ» ՄԲԸ
 Անկիցման վայր՝ Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոն
 Տարեթիվ՝ 2022թ. 11.14 - 11.14

Մասնակիցների ցուցակ

N	Սնուն, ազգանուն	Համայնք, պաշտոն, գրասենյակ	Կետևակոչման ավանակներ	Ստորագրության ավանակներ
1.	Գրիգորյան Վահագն	Մարտուկի համայնքի ղեկավարի տեղակալ	055 52 2252	Վ. Գրիգորյան
2.	Արսևյան Վահագն	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	095 26 28 22	Վ. Գրիգորյան
3.	Արսևյան Բենյամին	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	095 15 28 49	Վ. Գրիգորյան
4.	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	094 860 162	Վ. Գրիգորյան
5.	Արսևյան Վահագն	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	054 390 470	Վ. Գրիգորյան
6.	Քոչարյան Աշոտ	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	093 810 059	Վ. Գրիգորյան
7.	Գրիգորյան Վահագն	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	098 260 262	Վ. Գրիգորյան
8.	Քոչարյան Աշոտ	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	022 217 23	Վ. Գրիգորյան
9.	Քոչարյան Աշոտ	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	078 11 75 77	Վ. Գրիգորյան
10.	Քոչարյան Աշոտ	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	055 150 112	Վ. Գրիգորյան
11.	Քոչարյան Աշոտ	Մարտուկի համայնքի վարչական կենտրոնի ղեկավարի տեղակալ	093 55 88 98	Վ. Գրիգորյան
12.				
13.				
14.				
15.				